PAMÄTNÁ KNIHA OBCE JÁSOVÁ

Táto pamätná kniha obce Jásová v okrese Nové Zámky,

bola založená v mesiaci júli 1958 s retrospektívou na historické obdobia až vývinu samostnej obce. Obce Jásová v predošlých obdobiach histórie svoju pamätnú knihu nemala a preto potrebný materiál na jej spracovanie bol čerpaný z rôznych a vierohodných prameňov a dokumentačných materiálov. Boli použité tieto literárne pramene:

1. Magyarország Vármegyéi és Városai: Komárom Vármegye.
2. Botka Tivadar: Ujabb családtanni adalékok.
3. V. Ondrouch: Limes Romanus
4. Dominik Hudec: Nitriansky kraj (1953)
5. Evlija Cselebi: Török világjáró magyarországi utazásai (1904)
6. Václav Menel: Stredoveká architektúra na Slovensku (1933)
7. Josef Hensel: Balneografia Slovenska (1951)
8. Bendant: Voyage mineralogique et geologique au Hongrie (1882)
9. Halczl Kálmán: Millénium történelem
10. Pomocné materiály z Jásovského farského archívu: Kanonické vizitácie z rokov 1754 – 1780 – 1911 – 1926 – 1932 a cechové artikuly z roku 1759 – pripomienky občanov.

Kronika bola zpracovaná z iniciatívy predsedu MNV Imricha Vörösa a tajomníka MNV Ľudovíta Smokuličkého, ktorí s veľkou ochotou pomáhali autorovi historických statí pri sbieraní materiálov.

Pramene spracoval a zapísal Ján Mravík, pracovník okresného národného výboru v Nových Zámkoch, nar. v roku 1923 v Topoľčiankach, okres: Zlaté Moravce s tým úmyslom, že ako člen vlastivedného krúžku pri okresnom múzeu v Nových Zámkoch vzbudí nielen záujem o históriu obce Jásovej, ale podá názorný príklad vážnosti vedenia pamätných kníh v rámci celého novozámockého okresu, ktoré aj v období socializmu stanú sa zrkadlom odrazou vlasteneckého cítenia nášho pracovitého ľudu.

Na večnú pamäť prítomnosti a budúcich generácií obce Jásovej sa podpisujú

Tajomník MNV:

Predseda MNV:

Autor kroniky:

V Jásovej dňa 10. júla 1958.

Motto: =Animus me fert dicere mutatas in nova corpora...! =
(Ovidius: Methamorph:)
Pútniku, ktorý sa zastavíš a nazrieš do útrob mojich strán,
rozpoviem Ti deje našej obce srdca dokorán.
By znal si útrapy dejov plných strastí i radostí,
čo prežili veky sláv, dedov našich spráchnivelé kosti.
A vhĺb sa do tajov i myšlienok odvekých pochodu,
som jednou z tých obcí, čo žila ľudu, vlasti i národu.
Až raz prežijem seba, bratov, sestry i otcov rodných,
na lone matkinej slasti i stoviek vojen hrozných.
Keď z bôľu stáročí vytesáme pevné žulové pomníky,
na pochod sa dajú šťastia nášho ľudu zocelené šíky.
Venuj mi pozornosť, študuj históriu, chráň ma drahý synu,
jak tvoji dedovia, ľúbili a bránili svoju domovinu!

~ . ~

Júl – 1958

Jásovčanom na pamiatku
venuje Autor kroniky.

Tam kde klesajú západné výbežky a stráne dubníckych pahorkov, kde vlnitá sprašová zemina ovenčuje tok údolia pretekaným Parížskym potokom a bujné porasty flóry splývajú s horizontom belasého blankytu, rozkladá sa vo svojej plnej šírke naša malebná obec Jásová.

Kypriaca zeleň leta i šedé porasty jesene splývajú v hlbokú melanchóliu zimného odpočinku, ktorá sa opakuje tisícky liet prežitých rokov histórie i predhistórie.

Prv než by sme začreli do útrob histórie si ozrejmíme jej zemepisnú polohu. Centrum obce rozkladá sa na 48 stupňoch zemepisnej šírky a 18 a 24 stupňoch 24 minútach zemepisnej dĺžky. Aby však bol zachovaný kaleidoskop vekov, začneme popisovať jej vývoj do dnešnej doby od najtemnejších čias.

POJEDNANIE GEOLOGICKÉ

Tortónske more

Naše južné Slovensko a do toho spadajúci priestor dnešnej Jasovej bol v geologickom období treťohôr zaplavený vnútrozemským morom zvaným „tortónskym“, ktorého zálivy dosahovali až horských chrbátov severného Ponitria. Presuny pôdy treťohôr a prudké vyparovanie prelialo zbytky vôd tortónskeho mora do zadunajska a najmä na územia dnešného Rakúska.

Sarmatské more

Na sklonku treťohorného neogénu, horotvorná činnosť ešte raz vzdula preliačené zbytky tortónskeho mora a jeho časť bratislavským hrdlom preliala sa na naše územie. Toto more zvané „sarmatské“ už zaplavovalo len nížiny nášho južného Slovenska a časť morskej vody dosahovali až dnešných dubníckych pahorkov.

Teda okrajové vody sarmatského mora hraničili s dubníckou pahorkatinou, ktorá vznikla horotvornou činnosťou treťohorného neogénu (mladšia doba treťohorná).

Vrásnenia a ohyby klesajúcej vody odrážajú sa ešte i dnes v abráznych reliéfoch na svahoch dubníckych pahorkov spadajúcich od východu k Jásovej. Abrázne reliéfy sú výtvory morských príbojov na pieskovcových svahoch, ktoré sa ustálili na sklonku neogénu.

Celé okolie Jásovej, najmä pahorkatiny charakterizuje treťohorný pieskovec miestami premiešaný ílom (hlinou) a štrkopieskami. Pri účinkoch erózie (splavovanie) sa na svahoch okolo Jásovej – (Borbélyov majer) veľmi často nachádzame lastúry z morských živočíchov, najmä zo skupiny mäkkýšov, ktorí ostali v pôde na okraji mora po sklesnutí vôd. Okrem toho sa vytvorili v celom okolí Jásovej masívne presypy štrkopieskov, ktoré denudáciou prsťových svahov veľmi vplývajú na spomaľovanie rastu flóry a najmä obilovín. Typická pôda kremenitého štrkovca je tzv. sklený vrch, ktorý bol denudáciou tak obnažený, že úrodné prsti klesli vodotvornou činnosťou až do najnižších údolí.

Obdobie štvrtohôr

I ďalšie geologické obdobie štvrtohory a to staršia časť – dilúvium – značne vplývala na pôdne pomery okolia Jásovej. Aj toto obdobie je charakterizované pieskovými nánosmi a čiastočne nánosmi sladkovodného vápenca od vodných prívalov. Diluvium je však pre okolie nielen Jásovej, ale aj celého slovenského juhu dôležité pre bohaté nánosy prsti zvanej „spraš“, ktoré vytvorila najúrodnejšie nivy nášho juhu a zo sprašovitej kvality ešte i teraz čerpáme výsledky bohatých úrod. Údolie Parížskeho potoka takmer po celej svojej šírke prekypuje bohatosťou sprašových nánosov.

Aluviálne obdobie je vlastne geologické obdobie, v ktorom aj my žijeme.

Prechod do alúvia je charakterizovaný prudkejším sálaním slnečných lúčov najmä v našich oblastiach a rozsiahlým presúšaním pôdy. To malo za následok, že humusom prikryté vrstvy pieskov po vysušení dávali sa do pohybu. Tak vznikali pieskové presypy i vo vnútri pôdy vo forme tekutého piesku. Tento tekutý piesok i v aluviálnej dobe zapríčinili mnohé zmeny na povrchu. Typické vrstvy diluviálnych pieskov tiahnu sa na terase Jásová – Pribeta – Hurbanovo. Pohyb týchto pieskov javí sa najvýpuklejšie však medzi Pribetou a Hurbanovom. V oblasti Jásovej – Dubníka a Strekova sú tieto výkyvy menšieho rázu. Rozlievanie tekutých pieskov marila výsadba stromov prudkej vegetácie a dlhých strapcovitých koreňov. Geologický prieskum tieto pohyby neustále sleduje a pripravuje v každom zvláštnom prípade účinné protiopatrenia.

Ako účinkoval život v spomínaných geologických obdobiach? Je faktom, že morskí živočíchovia najmä mäkkýši boli rozvinutí na sklonku treťohôr už vo viacerých druhoch. I nálezy ulít a lastúr to dokazujú. Akí však živočíchovia vyššieho stupňa žili v morských vodách tortónskeho i sarmatského mora v priestoroch Jásovej nedá sa presne usúdiť, pretože dosiaľ neboli nájdené zbytky kostier alebo odtláčkov do pieskovca. Zo suchozemských živočíchov po odstupe mora, sú predpoklady, že tu mohli žiť mamuti i mustadoni, pretože máme dôkaz z blízkej Beši, kde bola vykopaná celá kostra mamuta slovenským archeológom – prenčovským farárom Andrejom Kmeťom. Podobne i kostra mustadona v blízkosti Hurbanova.

Začiatky histórie

Začiatky alúvia – ako vám to ozrejmuje archeológia – vábia úrodné kraje aj človeka-primitíva, ktorý postupne prechodom z lesov na roviny hľadá tu nové zdroje svojej výživy. Aby však dôkazy boli hodnovernejšie a odložili sa domienky, môžeme smelo tvrdiť, že v dobách okolo 1500 rokov pred naším letopočtom, žili aj v priestoroch okolo samotnej Jásovej, pastierske kmene doby kamennej, či už staršej alebo mladšej, čo nám ozrejmili archeologické nálezy zo Strekova, Rúbane, Dubníka, Dvorov i Semerova. I keď objavy vykopávok v samotnej Jásovej sa nevyskytli a čakajú na svojho objaviteľa, sú oprávnené dohady, že v týchto priestoroch žili desiatky kmeňov človeka doby kamenej. Rukolapnejšie dôkazy ľudského osídlenia nás však vedú ďalej, do bližších rokov pred naším letopočtom, ktoré už môžeme nazvať historickými.

RANÁ HISTÓRIA

Kvádovia

Niekoľko storočí pred naším letopočtom, podobne ako ostatné priestory slovenského juhu, obývali germánske kmene Kvádov. Ich príbuzné kmene Kotínovia sa usadili trvalejšie v horských oblastiach severného Slovenska, kým Kvádovia sa sťahovali po údolí riek k nížinám juhu. Je pravda, že už pred Kvádmi žili v týchto priestoroch Keltovia, ktorý však pre slabú výkonnosť vstupovali pred Kvádmi do zadunajska.

Dákovia

Na rozhraní nášho letopočtu sa vklínili medzi Kvádske kmene Dákovia (ich potomci sú dnešní Rumuni, ktorí boli porománčení Rimanmi). História nám ozrejmuje, že Dákovia sa dostali až k Váhu, a teda tlakom od Višegrádu museli prechádzať aj priestormi dnešnej Jásovej.

Keltovia

Keltovia už v tej dobe podľa posudkov dnešných vykopávok patrili medzi najkultúrnejšie kmene staroveku. No pre slabú výbojnosť a generačný pokles museli ustupovať, a tak robiť cestu výbojnejším Kvádom (španielski Baskovia sú potomci Keltov).

Rimania

Už v prvých rokoch po našom letopočte vyvíjala od juhu na sever tlak expanzia ríše Rímskej. Ríša Rímska v tejto dobe stála na vrchole svojej slávy. Cisár Octaviánus Augusíus dával povel na prekročenie Dunaja a vytláča menšie kmene ***Cirdusov***, ***Herulov*** a ***Markomanov*** proti prúdu Dunaja. Tak ostávajú na našom území len Kvádovia. Rímsky vojvodca Vannius v prvom desaťročí po našom letopočte prekročil dunajské brody a tiahol za výbojmi proti Kvádom. Títo ustupovali z rovín až po návršia a pahorkatiny. Tu na týchto miestach vo zvlnenom teréne hľadali obranu proti Rimanom. Teda pahorky od Strekova cez Dubník, Jásovú a Koltu stali sa ich protináporové odrazištia na Rimanov.

Rimania po vybudovaní siete Kastelov Aquinca (Budín), Strigónia (Ostrihom), Salvy (Štúrovo), Brigetia (O Szony), Celemantie (Leányvár pri Iži) a ďalších, svojou výbojnosťou tlačili ďalej na sever. Za panovania Rímskeho cisára Neru (96 – 98), začali sa sústreďovať útoky Rimanov aj na pohraničné medze Kvádov na pahorky v Jasovej a okolia. Bola to I. Pomocná légia a VII. kohorta Breukov z „castra“ Brigétia a Celemantie, ktorá nástupom proti Kvádom sa utáborila práve v chotári dnešnej Jasovej, kde si utvorili menšie táborisko (Kolmóš – Borbélyov majer). Podľa zmienok rímskeho historika Claudia Ptolemaika, toto táborisko, ktoré bolo tiež podobné v Semerove, boli len prechodného rázu a ich funkciu zdôvodňuje ako ohniská výpadov proti Kvádom.

Je zaujímavé, že Rimania si dali veľa záležať pri výbere táborísk. Keď sa bližšie nad tým pozastavíme, spoznáme tú skutočnosť, že jak Celemantia, tak i tábor v Jasovej a v Semerove bol vybudovaný pri minerálnych prameňoch vody (Celemantia – Iža – Pathpusta – Jasová – Semerovo majú ešte aj dnes minerálne pramene). Jasová, ako osada v tejto dobe ešte neexistovala. Prameň železitej vody ešte je v činnosti aj teraz a nachádza sa v hone „Komlóš“.

Tieto rímske tábory existovali ešte aj v roku 173 za vojvodcu a neskoršieho cisára Marca Aurélia a následníka jeho syna Commoda. Dokonca po odrazení Kvádov, pravdepodobne medzi dnešnou Jasovou, na čiare Želiezovce – Kolta – Bajč tiahol sa slávny „Limes Roamnus“ (hranice rímskej ríše).

Gótovia

Po úpadku ríše Rímskej, sťahujú sa rímske légie do Zadunajska a na našom území zanechávajú opustené tábory. I tábor v Jasovej zostal opustený a okolo roku 369 prenikajú týmito priestormi germánski Gótovia, ktorí sa však neusádzajú, ale postupujú za ustupujúcimi Rimanmi k Baltskému jazeru.

Hunovia

Toto prechodné obdobie využívajú odbojní Hunovia, ktorí okolo roku 378 prenikajú od východu so svojím legendárnym kráľom – Atillom. Kočovný kmeň Hunov prešiel takmer celú Európu avšak trvalejšie sa nikde neusadil.

Pobyt Hunov na našom území je ešte aj teraz opradený povesťami. Niektoré spomínajú, že Atillove kmene sa z času na čas zdržiavajú v opustených rímskych táboriskách. Jedna z nich spomína, že i v tábore pod dubníckymi pahorkami (Borbélyov majer – Komlóš) zdržiavali sa krátky čas títo aziatskí

výbojníci. Dokonca povesť spomína, že i kráľ Hunov Atilla zomrel na ťažení v priestore neďalekej obci Čaka a Farná bol vraj aj pochovaný. Je však málo pravdepodobné obývanie táborov rímskych Hunmi, pretože títo boli kočovníci a nepoznali táborový život v takom zmysle ako Rimania. Je možné, že tábory prehľadávali k vôli koristi, avšak ako vieme z histórie, že hunskí bojovníci trvalejšie netáborili, ale i počas oddychu spávali v sedle svojich koní.

SŤAHOVANIE NÁRODOV

V roku 453 po smrti Atillovej, húnske kmene vracajú sa naspäť na čiernomorské stepi a po opustených a vydrancovaných priestoroch južného Slovenska prúdia nové kmene pri sťahovaní národov. I priestory tunajšej obce brázdia kmene Ostrogótov, Vizigófov i Langobardov. Ich pobyt na našom území bol však len prechodný.

Avari

V šiestom storočí po našom letopočte sťahujú sa na priestory nášho juhu noví obyvatelia Avari. Pôvodné kmene avarských kočovníkov sa začali na našom území natrvalo usadzovať. Začali si budovať trvalé obydlia takzvané „hrinky“, ktoré si vytvorili z prútia a hliny, a začali poľnohospodársky obrábať bohatú sprašovú pôdu. Boli to prví roľníci, v našom slova zmysle, ktorí vystriedali pasenie dobytka na racionálne hospodárenie poľnohospodárskymi kultúrami. Avarskí roľníci, boli ako prví, ktorí zapustili primitívne radlice pluhov a začali preorávať panenské nivy dnešného jásovského chotára. Ich hrinková osada pravdepodobne sa rozprestierala, buď na miestach starého rímskeho tábora (Borbélyov majer), alebo v priestoroch starých Vinohradov, pretože mali tu podmienky jednak hospodárenia a taktiež podmienky na stavby hriniek (dostatok úrodnej pôdy – vody – hliny a prútia).

Panstvo Avarov tu trvalo aj za ríše franského kupca Samu, ktoré sa už v 8. storočí začalo prelínať slovanskými kmeňmi prúdiacimi vedľa toku rieky Moravy „Slovanskou bránou“ (Ostravsko – Sliezko) a zo severovýchodnej Európy.

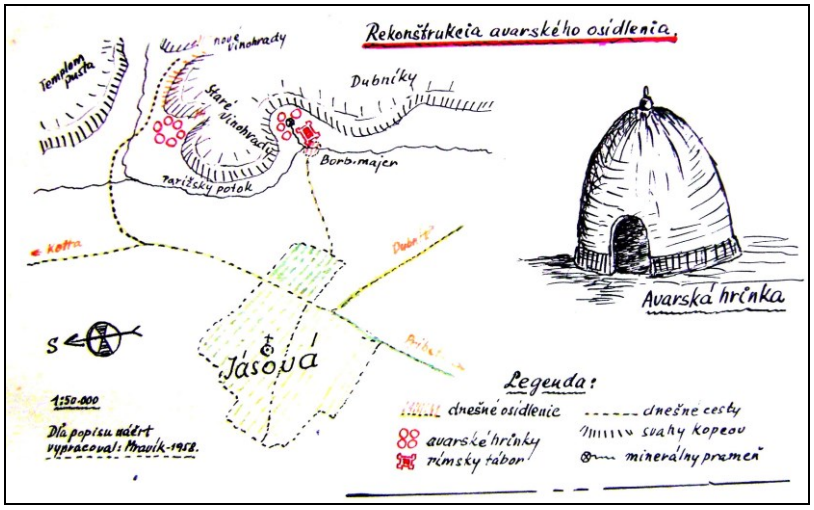

Spory Avarov s ríšou Frankov vyústili do otvorených bojov a mocné armády franského kráľa Karola Veľkého a neskoršie jeho syna Pipina Krátkeho na sklonku 8. storočia panstvo Avarov úplne rozvrátil a vytlačili z našich priestorov. Na ich miesta sa tlačili generačne i populačne silné kmene Slovanov, ktorí pevne zakotvili na našej pôde.

SLOVANIA

Populačne rozvetvené slovanské kmene začali pokračovať v šľapajach Avarov a plne obrábať poľnohospodársku pôdu našich priestorov.

Prvá slovanská osada

Praosada dnešnej Jásovej začala sa formovať práve po osídlení slovanských kmeňov, a to najmä na priestoroch opustených avarských hriniek. Niektoré rodinné krby Slovanov okrem uvedených sídlisk spravili si hradište aj v priestore dnešných samôt Dolné a Stredné Lúčky. Tieto dohady nám plne predstavujú aj neskorší vývin osady v narastajúcich storočiach. Názvy týchto osád sa nám dosiaľ nezachovali. Je pravdepodobné, že boli pomenované podľa rodových mien svojich náčelníkov. Slovanské osídlenie sa tiahlo aj ďalej na juh od dnešnej Jásovej, o čom nás usvedčujú archeologické vykopávky slovanských motívov a to najmä v Rúbani, Strekove, Vojnice a Marcelová. Tieto osady patrili pod patriarchát Nitrianskeho Kniežaťa Pribinu a do súčasti Veľkomoravskej ríše kráľov Mojmíra, Rastislava i Svätopluka. Slovanské obdobie Jásovej nám ešte doteraz archeologické vykopávky neodkryli. Podobne ako aj ostatné sídliská čakajú na svojich objaviteľov.

MAĎARI

Sklonok deviateho storočia je opätovne charakterizovaná novými preskupeniami usídlených národov a kmeňov. Z ďalekého Atelkezu cez Lebédiu nastupujú na naše územie nové kmene kočujúcich Maďarov, ktorých doviedol k nám ich legendárny náčelník Arpád z rodu Almášovho. Maďarské kmene okolo roku 896 už obsadzujú úrodné nivy Podunajska a okolo roku 902 podmaňujú si slovanské kmene na našom území.

Kmene náčelníka Hubu prenikajú do našich priestorov a zaujímajú patrialchálne sídliská rodových náčelníkov Slovanov. Slovanské hradište Tekovský Hrádok (Dolný Udrad) obmedzuje kmeň hlavného náčelníka Hubu, tekovské hradište (Starý Tekov) náčelník Bors, strekovské a rúbaňské hradište (Kürth, Fűr) náčelník Kattapán (Kappán), priestory okolo Dvorov na Žitavou a Semerova náčelník Szemere a v priestore Jásovej a Kolty usadzuje sa náčelník Nyék.

Maďarské kmene po niekoľkých desaťročiach prešli z kočovného života na život usadlíkov. Začali postupne obrábať pôdu podľa vzoru usadlých Slovanov. Jedna časť usadlých Maďarov zariadila sa na Slovenskom sídlisku v priestore dnešných starých Vinohradov a druhá časť sa usídlila v priestore honu

„Komlóš“ (Borbélyov majer), teda ešte na miestach pôvodného rímsko – avarského osídlenia.

Slovanskí osadlíci sa odsťahovali do priestorov slovanského rodového sídliska (údolie samôt Horné – Stredné – Dolné Lúčky). Je viac ako pravdepodobné, že názov tejto slovanskej osady bol Lúčky (Luehy – Luh – staroslov.slovo) a plne prilieha jednak miestnemu názvu a taktiež menám rodovým u starých Slovanov.

Praosady

V jedenástom a dvanástom storočí sú už zmienky o maďarských osadách Kerekszálás a Kerekvágás. Osada Kerékszálás v priestore Starých Vinohradov a Kerekvágás v priestore Borbélyovho majera. Názov mali podľa mena „Kerek“. Tento podnáčelník z kmeňa Nyék vládol patrialchálne nad oboma osadami. Názov prvej osady nám ozrejmuje jeho sídlisko (szálas) a názov druhej ozrejmuje rúbanisko (klčovali les a rozširovali obydlia – vágas).

Sú však názory, ktoré vysvetľujú slovo Kerek ako Kerék, čo by v preklade do slovenčiny znamenalo „koleso“. Teda prvá osada ako „kolesová osada“ (Kerékszálás) a druhá osada ako „kolesová koľaj“ (Kerégvágas). Pôvodné tvrdenie je obstojnejšie a to už z tých dôvodov, že mená maďarských náčelníkov sú ešte i dnes záhadou a nevyjadrujú žiadny vecný pojem jak v samotnej maďarčine, a sú nepreložiteľné do slovenčiny. Stotožnenie podľa náčelníkovho mena Kerek (krátke „e“) a sídliska „szálás“ nám jasne ozrejmuje ako prvotné sídlisko podnáčelníka z árpádovského kmeňa „Nyék“ (pod Starými Vinohradmi). A druhú osadu „Kerekvágás“, na tú dobu jasne charakterizuje okolie vŕškov a lesov, kde sa rúbali stromy, vznikali rúbaniská, rozširovali ornú pôdu a pasienky, ktorých potreba sa žiadala rozširovaným osídlením.

V staroslovanskom sídlisku „Lúčky“ rozvíjal sa živel slovanský i napriek tomu, že sa stal vazalom maďarských podnáčelníkov z kmeňa Nyék. Pôda okolitých priestorov mala aj názov „Nyék-folde“ (evidované aj neskorých dobách v ostrihomských cirkevných archívoch).

Kresťanstvo

Začiatok jedenásteho storočia je charakterizovaný v tejto oblasti úplnou usadlosťou došlých Maďarov. Syn árpádovského náčelníka Gézu – Štefan, preberá od pápeža kráľovské žezlo a kresťanské učenie. Kráľ Štefan bol teda prvým historickým zakladateľom svätoštefanskej ríše Maďarov.

Podľa panovníka vstupovali do radov kresťanstva i jeho rodoví náčelníci a kmeňoví príslušníci. Týmto činom sa preklenuli rozpory medzi Maďarmi a Slovanmi, pretože Slovania už pred príchodom Maďarov v 9. storočí prijali kresťanskú náuku z rúk slovanských vierozvestovateľov Cyrila a Metóda. Tieto okolnosti dali aj popud k tomu, že maďarské kmene pri rovnorodom náboženstve postupne asimilovali sa Slovanmi.

Je zaujímavé, že i popri svojej výbojnosti maďarské kmene populačne sa nemohli vyrovnať slovanským rodom s početnými rodinami. To viedlo k tomu, že pri asimilácii prevládal slovanský živel a potomkovia Maďarov v tomto raste

splynuli so slovanským obyvateľstvom, ktoré obývalo „Nyék –folde“ (osady chotára dnešnej Jásovej). Pre výhodnejšiu polohu, postupne sťahovali sa Slovania z „Lúčok“ do starých sídlisk „Kerekszálásu“ a „Kerekvágásu“.

Osada „Kerekszálás“ je vlastne praosada dnešnej Kolty a „Kerekvágás“ praosadou dnešnej Jásovej. Z historických záznamov ostrihomskej kapituly z roku 1175 sa dozvedáme, že osada „Kerekvágás“ sa spomína pod názvom „Nyék“ a osada „Kerekvágás“ zostáva pri pôvodnom názve.

Určité obdobia do tatárskych vpádov boli tieto osady medzi inými i v družbe svätobeňadického opátstva, ktoré bolo založené v roku 1156 za panovania Gézu II. (1141 – 1161) z popudu pápeža Hadriána. V týchto dobách vznikli aj niektoré hospodárske dvory, z ktorých sa tiež spomína osada „Üzbég“ a rytierska osada, neskoršia „Templom pusta“ (stredisko križiackych rytierov – templárov).

Tieto pokojné obdobia stredoveku znova začínajú narušovať kočovné kmene od Černomoria.

TATÁRSKY VPÁD

Usídlenému obyvateľstvu osady Nyék v neskorších dobách 12. a 13. storočia zostal len názov osady maďarského pôvodu, kým obyvateľstvo bolo už úplne poslovančené.

Rok 1241 – vpád Tatárov nasadil prvé rany pre usadlíkov osady Nyék a okolitých osád. Tatári nielen plienili a rabovali, ale úplne rozohnali zachránivšie sa obyvateľstvo do okolitých porastov a lesov. Uhorský kráľ Belo IV. bez opory svojho vojska musel zutekať až na severné Slovensko. Tatársky vpád nebol dlhého rázu, bol však ničivý a neúprosný k utrpeniu ľudu. Po tatárskom plene ešte dlho sa po horách potulovali bezdomovci zo zničených osád. Je tiež pravda, že zo skupín týchto bezdomovcov vytvorili sa na viacerých miestach aj skupiny zbojníkov. A práve k tomu nás vedie tá okolnosť, že práve v týchto dobách slovanskí osadníci sa vedeli lepšie prispôsobiť utrpeniu, ako posledné zbytky Maďarov, ktorí z osady Nyék takmer všetci zahynuli. Zachránivšia časť obyvateľstva vrátila sa do osady Nyék, ktorá bola značne vyplienená, avšak celkom nezanikla.

Vznik dnešného názvu obce

Po tatárskom vpáde aj v zalesnených pahorkoch okolo Nyéku potulovali sa skupiny zbojníkov zvaní „Jásovia“, ktorí konsolidáciou pomerov strácali na význame a začali sa usadzovať práve na priestoroch už dnešnej Jásovej. Tvrdá vitalita týchto bezdomovcov viedla k trvalému osídleniu na bývalých hradiskách „Lúčky“.

Rast novej osady „jásov“, priťahoval aj osadníkov z praosady Nyék, ktorí veľmi rýchlo asimilovali s „jásmi“, nakoľko aj títo boli Slovania. Praosada Nyék začala pomaly strácať na význame a postupom času zanikla.

Posledné zmienky o osade pod názvom Nyék sa dozvedáme z archívov hradu „Bana“ (dnešná Banka pri Piešťanoch) z roku 1332, kde sa spomínajú

osady Nyék a Hetín, ako osady silne poškodené tatárskym vpádom a v polovici 14. storočia prechádzajú do rúk Komárňanského župného hradu. Archív komárňanskej župy ďalej uvádza, že v roku 1247 zmocňuje sa držby susednej osady „Czúz“ a tatárskym plenom zaniklej osady „De Louth“ zemepán Czúzi Šándor, ako potomok z árpádovského kmeňa Szemere a neskoršie jeho vnuk Ján, ktorý sa vyznamenal v roku 1327 v bitke proti Benátkam. Okrem dubníckych (czúzskych) majetkov, zmocňuje sa Semerova, Kürthu (Strekova), Kamoči, Lótu (Veľké Lovce) a v roku 1339 aj osady „jásov“ – Jásovú.

Pečenegovia a Kumáni

Úrodná sprašová pôda dávala všetky podmienky rastu poľnohospodárstva a ďalšie čistenie a klčovanie porastov otváralo nové plochy pre vznik zemepánových hospodárskych dvorov roztrúsených po celom širokom chotári. Obdobie po tatárskom vpáde prináša aj nové osídlenie obyvateľstva, namiesto strát po tatárskych plenoch. Prichádzajú Pečenegovia (Bešenovci) i Kumáni (kuni). Čiastka Kumánov sa osídľuje na hospodárskych dvoroch zemepána a Pečenegovia u Semerova, Kolty a Dvorov nad Žitavou. V krátkom časovom intervale prichádzajú Plavci (Palóczok), ktorí sa usadzujú u Strekova a okolo Jásovej a Dubníka. Čiastka zachránených obyvateľov z osady „De Louth“, ktorá zaniká sťahuje sa do Czúzu (Dubníka), z praosady Nyék (Kerekvágás) do Jásovej a časť osadníkov z Kerekszálás do novej osady Kolty. Posledne menovaná osada avšak nezanikla a udržala sa až do tureckých vojen, pri ktorých bola ako sa neskoršie dozvieme úplne spustošená.

Jásovský kláštor

Pôdu okolo zanikajúcej osady Nyék preberá ostrihomský arcibiskup a túto aj s bývalou osadou dáva do daru premonštrátskym rehoľníkom z Pápy, ktorí využívajú kapacitu vody blízkeho minerálneho prameňa (Borbélyov majer), a popri svojom reholnom stavenisku vybudovali na týchto miestach aj mlyn na obilie. Za stavebný materiál použili zbytky múrov z rímskeho táboriska a ďalší stavebný materiál dostávali od lekýrskeho prepošstva.

Bývalá praosada Nyék sa takto stáva v 14. storočí miestom asketického rozjímania stredovekých mníchov. Dokiaľ mali premonštráti v držbe toto miesto história nezaznamenáva, avšak sú dohody, že ich pobyt tu trval až do tureckých vojen 16. storočia. Mlyn na obilie v obmenených formách udržal sa až do začiatkov 20. storočia.

Románsky kostol

Nová osada Jásová začala sa rozrastať okolo vyvýšeniny na severnej strane dnešnej obce (svahy pod cintorínom a Dol Lúčky). Na návrší bola postavená cirkevná kaplica v pozdnorománskom na južnom Slovensku.

Románsky kostolík v Jásovej má mnoho spoločných znakov s kostolom v Semerove, ba čiastočne je aj jeho kópiou, len javí sa rozdiel v oknách, ktoré viac pripomínajú pozdnorománske prístavby v kláštornom kostole v Diakovciach, kým semerovský kostol má viac spoločných znakov s kláštorným kostolom v Bíni. Semerovský kostol bol vystavaný začiatkom 13. storočia a v roku 1210 bol

vysvätený ostrihomským arcibiskupom Jánom. Ďalší dôkaz takmer o sto rokov mladšieho dáta jásovského kostola je typické svätenie „St. LaurentioMartyri“ (Sv. Laurincovi – mučeníkovi). Je to typické svätenie pozdnorománskeho obdobia na prahu gotiky.

Pozdnorománska kaplica je ešte dnes zachovalá, ktorá pri prístavbe kostolnej lode bola premenená na sanktuárium. Prístavba sa však previedla až hodne neskoršie okolo roku 1736 (po tureckých vojnách), keď bola obnovená farnosť.

Matúš Čák Trenčiansky

Pokojnejšie obdobia po tatárskom vpáde prerušili iba ťaženia Matúša Čáka Trenčianskeho proti kráľovi Karolovi Róbertovi z Anjou. Jeho vojská síce postupovali týmto územím, avšak bojove sa na okolí nestretli.

Husiti

Podobné ťaženie v 15. storočí viedli našim územím husitskí vojaci Jána Jiskru z Brandýsa, ktoré však taktiež v chotári obce sa bojove nestretli, len dlhšiu dobu táborili medzi Jásovou a Dubníkom. Svojím protestantským učením narušili rozvoj katolíckeho náboženstva a to najmä tým, že niektorí jiskrovci sa v okolitých osadách natrvalo usadili. V tomto období, ktoré tiež nazývame gotickým celá pozornosť sa obracia na duchovné hodnoty vieroučné a na zákulisné boje katolíckej cirkve s protestantizmom.

TURECKÉ ŤAŽENIE

Po bitke pri Moháči v roku 1526 sa začala tlačiť na sever turecká expanzia. Početné šíky sultána Sulejmana v roku 1529 dosiahli Dunaja a tento aj prekročili. Ich predvoje tykadiel začali sa rozplývať po rovinách slovenského juhu. Cisári z Habsburskej dynastie Ferdinand I. (1526 – 1564), Maximilián I. (1564 – 1576) i Rudolf I. (1576 – 1612) podnikali všetky opatrenia, aby zahatali cestu tureckému nebezpečiu. I ostrihomskí arcibiskupi, ako najvyšší cirkevní hodnostári nadväzovali spojenie so šľachticmi všetkých krajín o úpenlivú pomoc proti Turkom. Tureckej pohrome sa však neubránili. Kráľ musel zutekať z Budína do Bratislavy a do Viedne, a arcibiskup z Ostrihomu do Nových Zámkov a neskoršie do Trnavy. Zosilňovali sa hrady a budovali sa nové

vojenské pevnosti (Nové Zámky – Komárno – Šurany) a palisádové predpevnosti (Semerovo – Seldín).

Toto však pomáhalo iba dotiaľ, kým Turci neskoncentrovali všetky svoje vojenské sily a potom postupne dobýjali hrad za hradom, pevnosť za pevnosťou. Ba hranice ich pustošiacich výpadov zasahovali hlboko na severné Slovensko. I osada Jásová nebola vynechaná z tureckého spustošenia. Prvé väčšie pustošenie prežíva osada v roku 1552, keď župný archív komárňanskej župy uvádza, že v osade zostalo len 10 domov. Nepretržité výpady Turkov nám ozrejmujú, že ešte v roku 1576 má osada len 30 domov. Obec bola až do roku 1592 viackrát zničená, najmä pri ústupe z rabovačiek z Ponitria vracajúcich sa Turkov.

Po Žitvatorockom mieri cisára s tureckým sultánom v roku 1529 bola Jásová v zozname vazalských osád poplatných Turkom. Osadníci trpko znášali toto bremeno a boli bezmocní proti tureckej nenasýtenosti. No v roku 1610 nachádza sa Jásová v zozname osád, ktoré boli od poplatnosti oslobodené. Je pravdepodobné, že na tento ústupok zo strany Turkov mali značný vplyv nové výboje, koré Turkom otvorili nové a bohatšie oblasti, kým priestory okolia Jásovej dlhodobým drancovaním boli značne vyčerpané. A mohla tu byť aj tá okolnosť, že Bocskayovské povstanie prinieslo mnoho epidemických chorôb, ktoré značne vplývalo na ohrozenie zdravia Turkov zo zamorených oblastí.

≈…≈

Zemepáni 16. a 17. stor.

V týchto časoch bolo rozdelenie osady Jásovej medzi zemepánov následovné:

V roku 1529 spomína sa osada v rukách rodiny Czúzy. No, v roku 1533 sa spomínajú určité časti Jásovského chotára v držbe Františka Nyáriho z Bedegu.

V roku 1537 boli už všetky latifundie osady v držbe vdovy po Františkovi Abaffy, ktorá svoje podiele odpredáva opätovne rodinám Czúzy a Szentmihályi.

Za verné služby panovníkovi Ferdinandovi I. dostávajú Czúzyovci ďalšie donácie majetkov v roku 1540. V roku 1580 1584 sa spomínajú majitelia osady Juraj Sárkányi a jeho manželka Dorotta rod. Ujfalussy, ktorí tento majetok dávajú Adamovi Tessényimu, pravdepodobne ako zaťovi z titulu vena svojej dcéry. V roku 1613 spomína sa zemepánstvo osady v rukách grófky Anny Palugyayovej, ktorá tento majetok dáva Janovi Draskovichovi buď z titulu vena alebo ako rodové dedičstvo.

V roku 1636 sa spomína ako majiteľka osady Judita Amade, po ktorej dedí tento majetok Ondrej Kerekes. Po roku 1636 pripadá čiastka z tohto majetku Kataríne Zsembery a jej synovi Boldižárovi, ktorí ho zakrátko predávajú novému zemepánovi Jánovi Naygyovi.

Čiastku rodinných majetkov osady Jásovej držia v rukách členovia rodiny Czúzy. Z nich Pavel Czúzy v roku 1647 dáva čiastku majetku Pavlovi Erdélyimu.

≈…≈

Boli to obdobia prudkých zvratov a samotné pozície zemepánov za panstva Turkov boli oklieštené povinnými daňami z titulu Tureckého vazalstva. Takto ohrození zemepáni sťahovali sa na bezpečnejšie miesta nových latifundií, ktoré nestáli v priamom ohrození tureckej nadvlády.

Obdobia druhej polovice 17. storočia opätovne ručia zbraňami Turkov. Turecký paša Ibrahim takmer so stotisícovou armádou pohol sa z Budína do našich oblastí, aby konečne pokoril všetky tie pevnosti, ktoré sa mu nepoddali. Boli to najmä Levice a Nové Zámky.

Nápory tureckých vojsk, ktoré tiahli cez Jásovú na Nové Zámky viedol turecký paša Küčük, ktorý po dlhšom obliehaní prinútil obrancov novozámockej pevnosti, aby kapitulovali. Bolo to v roku 1663, čím nastáva nové utrpenie tureckého bremena pre okolitých usadlíkov.

Jásová znova padá do poplatnosti Turkom i za cenu toho, že bola značne zničená. Najväčšmi bola zničená pri potyčkách cisárskych vojsk v roku 1669, keď Turkov prenasledovali šurianski a levickí hradní kapitáni. Turci na ústupe všetko ničili a neunikla im ani osada Jásová.

Porážka Turkov

Panstvo Turkov tu trvalo až do roku 1683, keď spojené európske vojská pod vedením poľského kráľa Jána Sobieskiho, nielen porazili Turkov pri Párkane (Štúrovo) ale i v roku 1685 zrazili poslednú tureckú baštu v Nových Zámkoch. Európske vojská cez Jásovú – Dubník a Strekov viedol cisársky vojvodca – knieža František Lotrinský. Pri ústupe Turkov v rokoch 1683 – 1685 bolo značne zničené Semerovo i Strekov. Osada Jásová väčšej pohrome unikla pre otvorenosť terénu, kde sa Turci nemohli dlhšie brániť. Upadajúca osada Kerekszálás úplne zanikla.

Protireformácia

Z týchto pohnutých rokov, je potrebné zmieniť sa o tom, že majetkové latifundie po roku 1662 v Jásovskom chotári vo veľkej miere prepadli ostrihomskému arcibiskupstvu, ktoré venovali katolícki zemepáni na protireformáciu zavedenú ešte začiatkom 17. storočia ostrihomským arcibiskupom Petrom Pázmánom. Tento z týchto majetkov začal vydržiavať rehoľné rády františkánov, jezuitov, kamaldulov a paulínov, ktorí slúžili v protireformačnom ťažení.

V tomto období takmer vyše polstoročia bola osada Jásová protestantskou farnosťou a ešte v roku 1650 sa spomína v archívnom zázname komárňanskej župy ako protestantská farnosť patriaca do cirkevnej oblasti komjatickej (Komjatice boli sídlo protestantského biskupstva).

Bocskay a Bethlen

Reformačné vplyvy sa prejavili najvypuklejšie za Bocskayovho povstania a teda už koncom 16. storočia zemepáni, ktorí boli Bocskayovmi prívržencami a následníkmi Gábora Bethlena prijali protestantskú vierouku. A poddaný ľud sa musel riadiť podľa hesla „cuius regio – eius religio" (čia je vláda, toho je aj náboženstvo).

Aktívnu protireformačnú činnosť prevádzali aj rehoľníci na Templom puste (Pustý kostolík), na návrší nad zaniklým Kerekszálásom, ktorí svoju činnosť zameriavali na slovenské osady okolo Jásovej.

Kolonizácia

Po tureckých vojnách nastalo nové osídľovanie. Zachránivšie sa zbytky obyvateľstva z Kerekszálásu z čiastky sa osadili v Kolte a z čiastky v Jásovej. No prílev osadlíkov do týchto priestorov prúdil aj zo susedných žúp. Boli to Slováci, Moravania i Nemci. Tieto nové prúdy značne napomáhali v protireformačnom úsilí. Jasným odrazom ich činnosti bolo, že už po tureckých vojnách obyvateľstvo prestupovalo na katolícku vieru a príchodom protireformačných zemepánov jásovská farnosť stala sa katolíckou.

Slovenskí a moravskí kolonisti rýchlo splynuli s domácim obyvateľstvom Jasovej a okolitých osád. Nemeckí kolonisti z rečových dôvodov sa viac separovali a vytvorili si menšie samoty v údolí Starých Vinohradov (Sponder – pusta) kde žili svojským životom.

Rodina Czúzy, ktorá bola vždy v hlbokej poklone u cisára, sa po tureckých vojnách zmocnila nielen širokých latifundií jásovských, ale aj niektorých okolitých osád.

KURUCKÉ VOJNY

Obdobie po tureckých vojnách zaznamenáva akési utíšenie. Toto však trvalo len pár rokov od začiatku 18. storočia, keď celá táto južnoslovenská oblasť začala sa zmietať v povstaní Rákóczyho. V rokoch 1704 – 1710 prebiehali tu kruté boje medzi kurucmi (rákocziovskí povstalci) a labancami (cisárski žoldnieri). Krvavé bitky v jásovskom a kolťanskom chotári zvádzal s kurucmi cisársky generál Heister po vytlačení Kurucov z Levíc a zo Želiezoviec. Tento generál, nielen že zaútočil aj na Nové Zámky, sídlo samotného Rákoczyho, ale má úhlavný podiel na zlikvidovaní celého povstania.

Definitívne vojnové napätie sa uvolnilo v roku 1711 porážkou Rákoczyho. Konsolidovali sa pomery na župných rozhraniach. Jásová patrí v tejto dobe do komárňanskej hradnej župy do okresu Dvory nad Žitavou. Hradná cesta, z Komárna viedla cez Perbetu a Jásovú do Dvorov nad Žitavou (Udvard) a tým Jásová výhodne gravitovala jak do sídla župy, tak aj do sídla okresu.

Okolie obce, najmä poslednými Kuruckými vojnami bolo značne zničené.

Najchúlostivejšie bolo to, že celé okolie bolo zamorené infekčnými morovými chorobami a to týfusom a cholerou. Rozšírenie týchto chorôb sa odôvodňuje dlhým obložením obcí, znečistením vody a slabou hygienou. Samotná obec Jásová bola v roku 1709 v obležení vojsk od polovice februára až do konca marca kuruckým vojvodcom Alexandrom Károlyim. Jeho vojská už boli zamorené týmito chorobami, tak že prinášali nákazu po celom okolí. Doteraz sa však nedalo presne zistiť, koľko životov v Jásovej pohltila choroba.

ROZVOJ 18. STOROČIA

Za panovania cisára Karola VI. (1711 – 1740) okolo roku 1723 dosťahovalo sa do tohto okolia niekoľko stoviek nových kolonistov zo župy Nitrianskej, Trenčianskej a Bratislavskej. Boli to všetko Slováci, ktorí sa usadili v Jásovej a Semerove. V samotnej Jásovej nebolo ešte farára a pastoračnú činnosť prevádzali rehoľníci z Templom pusty, preto niet registrácie ani na farskom úrade, ktoré rodiny sa dosťahovali a ktorí potomkovia z týchto rodín žijú ešte dnes v Jásovej.

Obnovenie farnosti

Samotná farnosť „de facto“ bola obnovená s dosadením farára už v roku 1736. Do tejto doby spadá tiež prístavba kostolnej lodi postavenej v pseudorománskom slohu. Kostol nemal vežu a zvon bol umiestnený na konári košatej lipy, ktorá stojí ešte dodnes. V osemdesiatich rokoch 18. storočia pred kostolom bola postavená zvonica, taktiež v pseudorománskom slohu, na ktorú bol premiestnený zvon z konára košatej lipy.

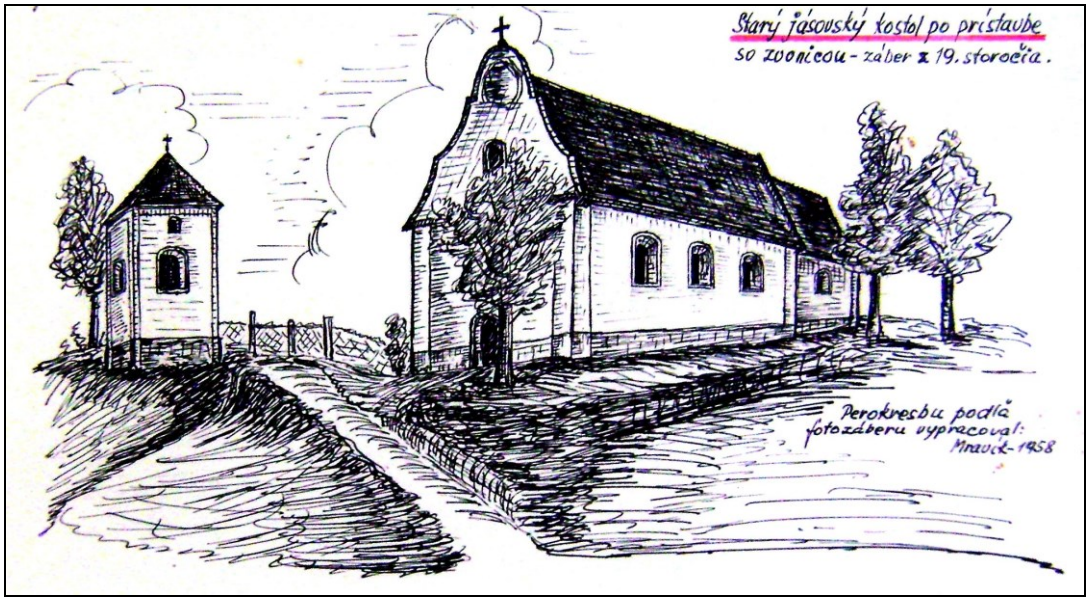

Z kanonickej vizitácie (doklad v rím. kat. fare) z roku 1754 sa dozvedáme len stručné veci o vlastníctve cirkevných predmetov fary a kostola. Obec sa spomína už v tejto dobe ako „Jászfalu“ (maďarsky) a vizitáciu previedol prepošt Gregor Molnár kanoník ostrihomskej kapituly (text vizitácie je v latinskom jazyku).

Podľa popisu vizitátora, základina cirkevného majetku pozostávala v tej dobe z daru „dominae Josephi Nesvadiensis“ (panej Jozefa Nesvadského) a Pavla Lavičku.

Miestnym farárom tej dobe bol Ján Szurai, ktorý mal 33 rokov a bol 7 rokov kňazom.

Vyštudoval v Budínskom seminári, a je pozoruhodné, že vizitátor poznamenáva, že je Slovákom ,ale vraj ovláda aj maďarsky. To znamená, že Jásová aj v tejto dobe bola slovenská osada. Podobne uvádza aj meno organistu

Michala Farkaša, tiež ako Slováka (Slavus), ktorý bol v tej dobe 45-ročným. Ďalej uvádza vizitátor, že obec má 546 veriacich, 180 neveriacich a 13 protestantov. Presnejšie neuvádza o akých občanov sa jednalo, ktorých uvádza ako neveriacich.

Cechové artikuly

Na farskom úrade v Jásovej sa nachádza originál „cechových artikúl“. Je to kniha ručne písaná v reči nemeckej a v bibličtine (staroslovensky), ktorá spresňuje vo forme „bontónu“ pravidlá cechu murárskeho, tesárskeho a kamenárskeho. Je to vzácne pamiatka z roku 1759 a pisár knihy sa musel iste poriadne potrápiť dokiaľ s husím brkom napísal všetky artikule v opise z artikúl „kniežatského mesta Levíc“. Tento objav dokumentuje, že v Jásovej v tejto dobe muselo byť viacej remeselníckych rodín a to murárskych, tesárskych a kamenárskych majstrov.

Bosorky

Obdobie týchto rokov je hodne opradené povesťami. Veď ani nie je čudo. Bolo to vlastne tichšie obdobie prežitých útrap tureckých a kuruckých vojen a pri tejto príležitosti súčasníci svojim deťom a vnukom nielen rozprávali skutočné deje, ale k týmto aj pridali fantázie, ktorá vplývala na duševný život povojnového pokolenia. A tu máme z toho obdobia typické prípady, ktoré nám ozrejmuje aj história. Po kuruckých vojnách (obdobie jánošíkovské) skompromitovaní bojovníci kurucov žili v lesoch ako zbojníci – hôrni chlapci. Lesy, hry a skaliská za temných nocí boli opradené čarodejmi, poverami a dokonca i bosorstvom. Bolo to typické obdobie bosoriek, ktoré vraj chodili „gniaviť“, bosorovali na psov, mačky a podobne. V dome v ktorom bývala bosorka vraj na komíne domu vial červený prápor̆ček. A že to vtedajšie vrchnosti veľmi vážne brali, dočítame sa z archívu komárňanskej župy. Tu sa dozvedáme, že jak svetská tak i cirkevná vrchnosť bosorky, ako nešťastie osád prenasledovala. V roku 1714 odohral sa veľký súd v Komárne, kde súdili bosorky, medzi ktorými sa uvádzajú bosorky z Dvorov, Dubníka, Kolty a Jásovej.

Ďalším vierohodným prameňom sledu udalostí v Jásovej je opätovne kanonická vizitácia farnosti z 10. mája 1780. Vizitácia bola prevedená ešte za panovania cisárovnej Márie Terézie (1740 – 1780) pod predsedníctvom Františka Galgóczyho ostrihomského kanonika. Jej členovia boli: Ondrej Liczkay, dekan udvardský, Jozef Kluch farár z Ludiniec, Anton Horváth farár z Kamendína, Matej Szárnyay farár z Čúzu, Jozef Markovič farár zo Semerova, Gregor Kosztra farár z Čaky a ďalší svetskí hodnostári župy, okresu a zo zemepánov.

Vizitácia vo svojich záznamoch sa zmieňujú o jásovskom a kolťanskom pracovitom ľude, o jeho bohabojnosti a poslušnosti voči zemepánom, vlasti a cirkvi. Kostolným otcom – syndicus (predstavený veriacich – patrón farníkov) bol v tejto dobe v Jásovej 60-ročný Gregor Smolenický „vznešený a vážny občan jásovský“. Kostolníkom bol 26- ročný Gregor Bendúr „poctivý

remeselník“, a organistom bol 45- ročný Jozef Hefner, ktorý dokonale ovládal slovensky, maďarsky a latinsky.

Obec Kolta, podľa tejto kanonickej vizitácie patrila cirkevne do Jásovej ako „filia Parochia“ (filiálka farnosti) a za patróna tamojšieho kostola uvádza zemepána Ignáca Kurthiho. I v tejto dobe bola základnina farského majetku na pozemkoch „Komlóš“ (Borbéliov majer) z daru Nesvadských a Pavla Lavičku.

V Jásovej už v tejto dobe muselo byť rozvinuté vinohradníctvo, ktoré spomína aj táto kanonická vizitácia a to z dôvodu odvádzania podielu vína na faru. Sú zmienky o týchto vinohradníkoch: Ondrej Sendula, Martin Vary, Gregor Smolenický, Ján Sós, Ondrej Filep, Ján Lampanský, Ján a Štefan Sýkora, Ján Trnka, Michal Bachara, Mikuláš Bašťovanský, Ján Kaprál, Ondrej Škvarenina, Ján Šťuka, ako občania jásovskí, a Ondrej Baláž, Ján Kollár ako občania novozámockí.

Zemepáni 18. stor.

Osemnáste storočie prináša aj zmeny zemepánov. Po roku 1718 zemepán Adam Czúzy, dáva jásovské latifundie Jurajovi Feketemu. V roku 1746 sa spomína jásovský zemepán barón Ladislav Amade, ktorý svoje majetky dáva z čiastky do zálohy grófovi Ladislavovi Hunyadymu.

Cisár Jozef II. (1780 – 1790) nielen, že previedol mnohé reformy v samotnom štáte a v cirkvi, ale zrušil aj mnohé rehoľné rády. Na túto dobu sa datuje aj zrušenie rádu Pulínov na Templom puste (Pustý kostolík). Tento panovník podľa svojej ľubovôle zmenil aj majetky svojich zemepánov.

Za jeho panovania zmocňuje sa širokých jásovských latifundií bavorský šľachtic Beckers, ktorý 24. septembra 1790 obdržal od cisára aj grófsky titul. Syn Karola Augusta Beckersa – Alfréd dokonca v roku 1802 obdržal aj štátne občianstvo.

JÁSOVÁ V 19. STOROČÍ

Najpestrejšia zmes zemepánov a rozdelenie jásovského chotára previedlo 19. storočie. Mal tu majetok gróf Karol Battyányi, ďalej príbuzní rodiny Czúzy a to Halassy, Jármy, Jaross, Rozsos, Kovács a Bárta.

Zemepáni v centre svojich latifundií budovali si svoje hospodárske dvory. Tak v jásovskom chotári vznikali nové pusty a osady. Je dokázané, že mnohé pusty a samoty existovali už za tureckých vojen a mnohé z nich boli aj zničené. Jedna zo zničených púst sa spomína „Üzbég“, kde dnes len názov chotára spomína o niekdajšej usadlosti.

Osvietenstvo

I 19. storočie nieslo sa v pestrosti na zvraty, ktoré vplývali na ďalší vývoj obce. Nakoľko Jásová bola obcou slovenskou, veľmi vplývalo na ňu obdobie osvietenstva prvej polovice 19. storočia. Bernolákovskí rojkovia dokonca užívali aj nový názov obce, ktorú menovali „Jásovice“. Zaujímali sa o históriu a túto romanticky spracovávali vo svojich pojednaniach. Komárňanský župný archív

zaznamenáva, že tieto pojednania dostali sa v prekladoch až za hranice Rakúsko – Uhorska.

Tak sa stalo, že v roku 1790 došiel do Jásovej jeden zámožný Turek až z Carihradu a podľa romantických pojednaní robil vykopávky na miestach zaniklej osady „Kerekszálás“, kde hľadal zakopané poklady. Ako sa ďalej dozvedáme, že poklady nenašiel a s mrzutosťou po niekoľkomesačnej úmornej práci vrátil sa domov do Carihradu.

REVOLUČNÉ ROKY 1848 – 49 = ZRUŠENIE PODDANSTVA

Stred 19. storočia, roky 1848 – 49 charakterizuje maďarská národná revolúcia. revolučné boje sa prehnali aj cez Jásovú. V osade sa formovali Košútovské batalióny, ktoré sa stretli v krvavej bitke v Tekovských Lužian a Fajkurtu.

Po premožení povstalcov, táboril v Jásovej neďaleko Templom pusty ruský cársky generál Paškievič, ktorý prišiel so svojim vojskom na pomoc cisárovi. Paškievičove jednotky doprevádzali slovenskí „Hurbanisti“ medzi nimi bol aj Janko Francisci – Rimavský slovenský spisovateľ, ktorý bojoval v cisárskych radoch s ostatnými štúrovcami za práva Slovákov. Francisci a niekoľkí ďalší dôstojníci z „hurbanistov“ robili Paškievičovi tlmočníkov.

V porevolučnom období zúrili nielen v Jásovej, ale aj v celom okolí epidemické choroby, z ktorých najzákernejšia bola cholera.

Zrušenie poddanstva

Koncom 19. storočia začala sa meniť tvárnosť obce a rozvrstvenie obyvateľstva. Revolúcia 1848 – 49 urobila koniec poddanskému robotovaniu. Rozsiahle latifundie zemepánov prechádzali kúsok po kúsku do rúk nových hospodárov grupujúcich sa z radov bývalých nevoľníkov. Pôda sa parcelovala a predávala jednotllivým občanom či už podľa známostí alebo zámožnosti. Vytvárali sa štvrtinové hospodárstva a stredné roľnícke usadlosti. Hospodárstva, ktoré neparcelovali prenajímali zemepáni zámožným obchodným špekulantom. No,i napriek týmto skutočnostiam zostali desiatky rodín jásovčanov bez pôdy v osídlach nových nájomcov veľkostatkov, buď ako sluhovia – deputátnici, alebo ako priame rodinné služobníctvo.

Hegemóniu po revolúcii si udržali len veľmi silne kapitálove založené šľachtické rody, kým ľahtikársky zdegenerované rody postupne ochudobnievali a to títo bývalí kapitáloví rentieri strácali sa v mori peštianskej metropoly alebo v mori viedenských barov a herní Monte Carla. Takto vychádza aj Beckersov majetok, ktorý sa postupne rozpadáva a jeho miesta zaujímajú vitálni Bártovci. Rozsosov majetok z čiastky preberajú Andrássyovci a čiastka zostáva Anne Meszárosovej rod. Rozsosovej a Artúrovi Rozsosovi.

NA PRAHU DEJÍN 20. STOROČIA

Začiatkom 20. storočia a to pri sčítaní ľudu v roku 1905 mala už Jásová 178 domov a 1077 obyvateľov. I maďarská štatistika ju uvádza ako slovenskú obec.

Je zaujímavé, že obec už v tejto dobe mala poštu a telegraf. Naopak však po cirkevnej stránke už nebola samostatnou farnosťou, ale pre zmenu filiálkou Kolty. Taktiež aj po stránke správnej patrila do Kolťanského notariátu. Prenesenie tejto hegemónie z Jásovskej do Kolty sa odôvodňuje tým, že v Kolte boli trvalo osídlené vplyvné šľachtické rody Kurthy a Jaross, kým v Jásovej nebolo vplyvnejších zemepánov, ktorí by sa zdržiavali v samotnej obci, ale túto navštívili iba vtedy, keď potrebovali peniaze. Ináč jásovkí zemepáni od polovičky 19. storočia, teda po revolúcii zdržiavali sa v Budapešti alebo vo Viedni odkiaľ cicali len finančné prostriedky zo svojich hospodárstiev.

Založenie školy

Koncom 19. storočia bola v Jásovej založená cirkevná škola, ktorá stála v priestore pod starým kostolom (pod cintorínom). Mala dve triedy a od roku 1903 bol ustanovený riadny učiteľ Štefan Montško a od roku 1909 aj pomocný učiteľ Jozef Kalapos. V roku 1911 mala prvá trieda 78 žiakov a druhá trieda 75 žiakov. Štefan Montško zastával aj funkciu organistu za čo užíval 25 jutár pôdy a peňažne dostal za jeden rok 398 kor. 60 fill a naturálny byt.

Vonkajšie hospodárske nárazy dvadsiateho storočia nevedeli udržať ani finančne najsilnejšie rodiny uhorskej šľachty. Veľkostatky sa drobili, a v Jásovej sa vystriedali ďalšie desiatky pozemkových magnátov a rentierov, z ktorých mnohí sa udržali na svojich majetkoch až do skončenia druhej svetovej vojny v roku 1945.

Zemepáni 19. a 20. stor.

Medzi nimi poznávame tieto mená: Guttman, Klein, Schwarz, Gergely, Schnábel, Pál, Ölveczky, Bathó, Polka, Kálman, Kecskeméthy, Weis Ödön, Hönning, Schwitzer, Dr. Schllüsser, Borbély, Kaszás, Pető, Drubics a ďalší. Veľkostatkárske kúrie sa v obci zachovali dve, a to Emilia Pető, Drubics Šándora.

Prvá svetová vojna pôsobila bolestivo na rodiny obce. Mnohí otcovia a synovia stratili životy na ďalekých frontoch Galície, Ukrajiny, Rumunska, Srbska i Talianska.

I keď ešte trpký, predsa len veselší život nastal po prvej svetovej vojne. Vojnou zbohatlé rodiny zutekali za hranice a jásovskí ľud sa potešil ďalšej parcelácii pôdy, z ktorej sa ušlo aj deputátnikom a bezzemkom.

Podľa štatistiky v roku 1926 mala už obec 1287 obyvateľov, národnosti takmer čisto slovenskej.

Obdobie prvej ČSR je charakterizované v obci kapitalistickými znakmi hospodárstva a politickým rozdrobením občianstva do desiatok politických strán.

Hospodárska kríza rokov 1929 – 31 vyštvala mnohých občanov za hranice svojej vlasti, aby hľadali obživu pre seba a pre svoje rodiny. No krízou trpeli aj malé roľnícke usadlosti. Vysoká produkcia a slabý odbyt prinášali sklamania núdze v celej obci. Zanikli menšie hospodárstva a tieto prekupovali zbohatlí gazdovia.

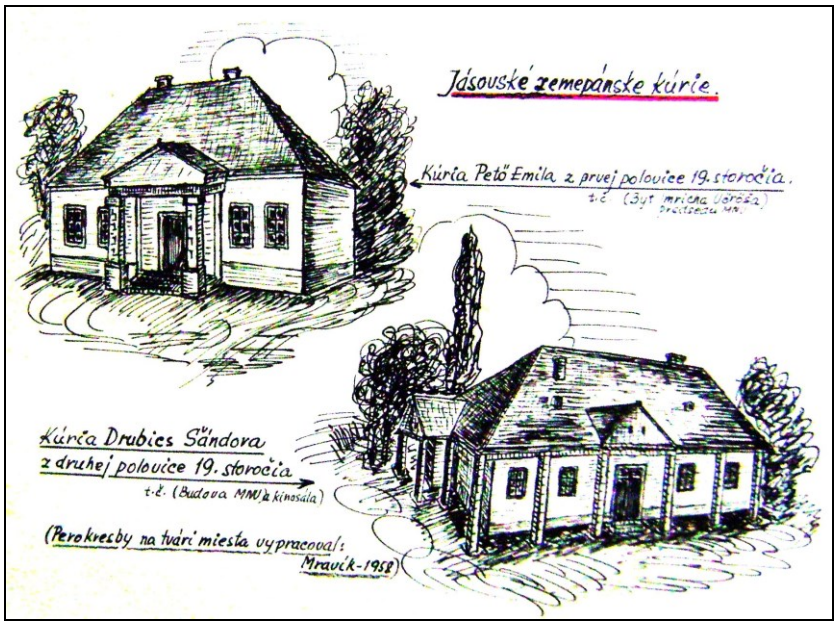

Maďarská okupácia

V roku 1938 opätovne prežíva Jásová rozčarovanie. Mníchovskí verdikt a viedenská arbitráž na južné Slovensko, medzi ostatnými obcami slovenského juhu pričleňuje aj Jásovú do područia horthyovského Maďarska. Obdobie hortyovskej okupácie trvalo počas celé obdobie druhej svetovej vojny až do roku 1945, kedy po jarne ofenzíve sovietske vojská II. ukrajinského frontu maršála Malinovského nastúpili od Hrona do útoku a 30. marca 1945 oslobodili aj Jásovú od posledných zbytkov utekajúcich vojsk nemeckého Wehrmachtu a szálášiovských žoldnierov.

Aj druhá svetová vojna zanechala ďalšie stopy utrpenia. Jásovčania na frontoch stratili mnohých svojich spoluobčanov, ktorí na to nepočítali, kde zložia svoje kosti.

Jásová a spolu s ňou okolité obce sa oslobodili a zmizli posledné zbytky veľkostatkárov a latifundistov. Oslobodený ľud v roku 1945 sa zmocnil pôdy – dedovizne na ktorej celé stáročia pracoval ako poddaný, nevoľník alebo deputátnik pre kapitalistických pozemkových rentierov.

Roku 1945 začína sa nová éra žitia v Jásovej, ktorej deje zachytia ďalšie historické state našej kroniky.

-★-

POJEDNANIE HOSPODÁRSKO – EKONOMICKÉ

Obec Jásová pre svoju rozvinutú polohu a široký chotár, okrem samotnej obce mala tieto osady, majere a pusty: Horné, Dolné a Stredné Lúčky, Ruža pusta, Guttmanov a Kleinov majer, Üzbég pusta, Gergely majer, Polka pusta, Borbély (Kászás) majer, Kecskeméthy pusta, Rozsos pusta, Battyányi majer (Podháj), Schwartzov majer, Bártová pusta, osada Staré Vinohrady (Sponder pusta), Ilonka majer, osada Nové Vinohrady, Matúšova samota a Győriho

samota. Z týchto zanikli: Horné Lúčky, Guttanov a Kleinov majer, Üzbég pusta, Kecskeméthy pusta, Rozsos pusta, Schwartzov majer.

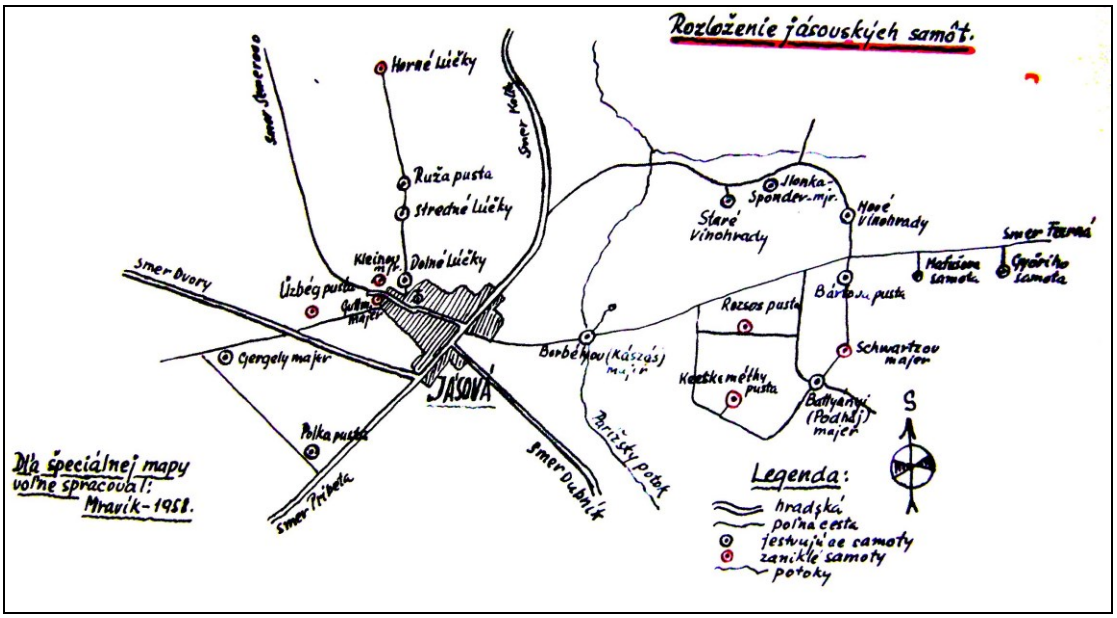

Samota Dolné Lúčky je spojená s obcou a Ilonka majer je včlenený do Starých Vinohradov.

Samotná obec Jásová má nadmorskú výšku 167 metrov. Obcou preteká bezmenný potôčik, ktorý pramení tesne nad obcou povyše Dolnej Lúčky a vlieva sa do Parížskeho potoka, ktorý tečie západne od obce smerom na juh cez Borbélyov majer, kde kedysi v stredoveku poháňal mlynské lopaty.

Z významnejšie historických stavieb, okrem románskej kaplice a dvoch už spomínaných šľachtických kúrií, nič sa nezanechalo. Samotné kúrie nemajú mimoriadne pozoruhodnej architektoniky (Drubicsova a Petőho kúria).

Pôvodná cirkevná škola neďaleko cintorína už nejestvuje. V strede obce stojí nová škola, ktorá bola postavená za prvej ČSR a po roku 1938 prestavovaná. Medzi rokmi 1938 – 1942 bol postavený nový kostol v modernom slohu, kým starý kostol aj so zvonicou bol zbúraný a bolo ponechané len sanktuárium čo zodpovedá pôvodnej románskej kaplici, ktorá ešte aj teraz stojí v miestnom cintoríne.

Bývalý obecný dom stál na miestach pred dnešným novým kostolom a pre ošarpanosť za prvej ČSR bol zbúraný.

Najstaršie rodiny

Medzi najstaršie rodiny obce Jásovej patria: Lavičkovci, Levákovci, Hlavatý, Kothajovci, Samuelovci, Smolenický Sýkora, Lubušky, Kliský, Martišek, Mazáň, Remeň a Sellár. Rozvetvená rodina Kaszášovcov sa tu usadila neskoršie a došla z Nasvadu (Nesvady).

Celková výmera jásovského chotára činí 1940 hektárov, z čoho je ornej pôdy 1800 hektárov. Ostatná pôda sú vinohrady, lúky, pasienky, háje a neplodná pôda.

Priemerné hektárové výnosy sa pohybujú v priemere následovne: pšenica 22 g, jačmeň 24 g, raž 18 g, ovos 16 g, kukurica 30 g, zemiaky 180 – 200 g, a cukrovka 250 – 300 g. Obec patrí do obilinárskej oblasti ešte bývalého staroďalanského okresu, pretože obec bola prečlenená do novozámockého okresu až o roku 1948.

Priemerné ročné teploty činia +10 stupňov Celzia.

Okrem poľnohospodárskych plodín v zalesnenej pôde divo rastú najmä lôhy a trnky. Z kŕmnych rastlín najlepšie sa darí červenej ďateline a lucerke.

Zo zvieractva okrem domáceho v chotári sa v podstatne miere vyskytuje poľný zajac a králik, ďalej kuny, diviaky, z vtákov: hrdličky, jarabice, bažanty, divé holuby, sojky a krkavci.

Nárečie

Jásovské nárečie je tvrdé a nesie stopy silného premiešania dosídlencov z Moravského pohraničia. Pritom je zvučné a primerané temperamentu miestneho ľudu. Je veľmi blízke spisovnej slovenčine. Nárečie je obohatené terminológiou miestnych názvov premiešané s dosť hojným množstvom slov medzinárodného charakteru. Frazeológia nadväzuje na susednú Koltu, Semerovo a Čechy, kde sú tiež potomkovia osídlencov z Moravského pohraničia. Vplyv hungarizmu zanechal čiastočné stopy jazykové aj v jásovskom nárečí a to vo výrazoch, ktoré boli bežnou frazeológiou na zemepánskych dvoroch. Nárečové stopy germanizmu sú veľmi zriedkavé a neovplyvnilo ich ani nemecké osídlenie Sponder pusty. Ba naopak nemčina (švábčina) nemeckých kolonistov sa hodne premiešala s jásovskou slovenčinou a postupom desaťročí zmizla z hovorovej reči. Zachovali si ju len ojedinelé rodiny, ktoré sa čiastočne od domáceho obyvateľstva spravovali (Knoppovci, Schusterovci a ďalší) a žili svojským životom na Sponder puste.

Folklór

Jásovský folklór sa vyznačuje vitálnymi postavami stredného vzrastu, gaštanových vlasov a brunetovej pokožky. Prevládajú letory flegmatické, ktoré občas, najmä v období „muzík“ prechádzajú do sangunizmu. Naopak zemepánske rodiny trpeli melancholizmom a pri rozhorčení stávali sa z nich typickí cholerici. Boli to typické zjavy na spôsoby triedneho života, na jednej strane medzi pracujúcou pospolitosťou a na strane druhej medzi vyžitými napracujúcej a ľahtikárskej aristokracie.

Zvyky a obyčaje

Z jásovského temperamentu plynú aj ročné obdobia rozličných zvykov, ktoré sú pretkané slávnosťami a svojrázom. Typickou ukážkou boli vianočné, novoročné, fašiangové a veľkonočné zvyky. Napríklad na fašiangy sa chodilo s ražňom a muzikou. Na veľkonočnú noc chlapi oblievali a v utorok ženy chodili oblievačov šibať s korbáčmi. Nebolo všetko jedno, keď v pondelok vykúpané dievča v kýbľoch vody, na druhý deň rezkými údermi častovalo svojho oblievača.

V 18., 19. i začiatkom 20. storočia tieto zvyky sa presne dodržiavali jak u mládeže, tak i u starých. Ba i na „muzikách“ vedeli držať starý krok s mladými. Avšak vplyvom modernizmu najmä po prvej svetovej vojne, začali tieto zvyky upadať a čiastočne sa udržali, ale len u mládeži. V tejto dobe medzi mládežou a dospelými sa udržiavali stále stavovské odstupy. Ktorý mládenec sa chcel dostať do stavu dospelých musel prejsť „krstom“ pálenky, kde bol pasovaný za dospelého. Znaky dospelosti u mužov sa prejavovali v nosení pestovaných fúzov, fajčením fajky alebo žuvaním močky. U žien sa to prejavovalo zvýšenou spevavosťou a úpravou vlasou do „chochúľ“.

Veľmi rozšíreným zvykom bolo v Jásovej, že keď mládenec išiel za dievčaťom na vohľady (zálety), dievča z izby vyvolával klopaním na okenné rámy. Tento zvyk, ako sa to z intímnosti dozvedelo, zachováva sa ešte i dnes u záletných mládencov, (no mnohí mládenci to zapierajú a tvrdia pravý opak, že dievčatá chodia klopať na obloky chlapcom, aby ich vyvábili von, pretože v Jásovej na jedného muža štatisticky pripadajú dve ženy).

Bytová kultúra

Výstavbu domov a zariadenia obydlia sa riadila podľa finančných schopností každého občana. Domy sa stavali v prevažnej miere z nabíjanej hliny, premiešanej slamou a plevami. Strechy sa pokrývali slamou, rákosím a u zámožnejších aj so šindoľom. Ešte i teraz sa nachádzajú exempláre týchto spomienok ojedinele v obci ako pamiatky minulých storočí. Do prvej svetovej vojny krytinu na domoch začala nahradzovať škridla, ale veľmi zriedka tvrdé murivo.

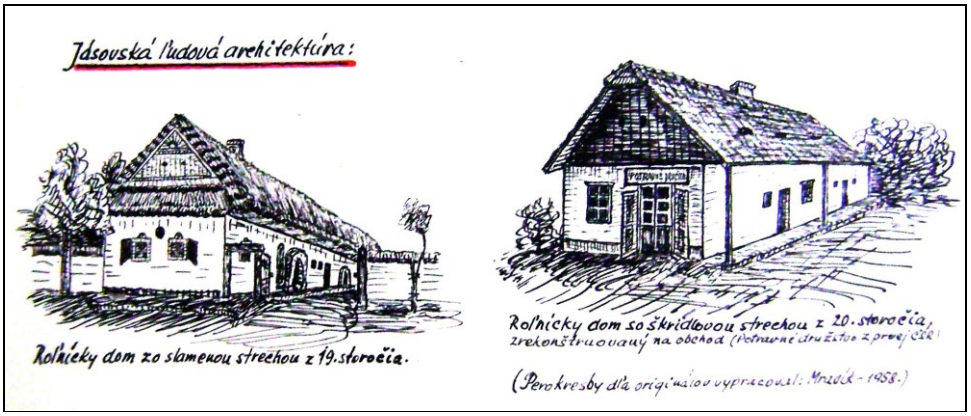

Ubykácie domov do prvej svetovej vojny a najmä v predošlom storočí pozostávali z jednej izby, kuchyne (štvorky), komory a maštale. Zámožnejší občania mali dve izby. Obloky boli malých rozmerov zamrežované a uzatvárali sa plechovými okenicami.

Zariadenie priemerne finančne situovaného jásovčana pozostávalo z postelí, zo šublotky a truhly na šaty. V jednom rohu izby bol široký dubový stôl s uhelnicovou lavicou a v druhom rohu bola murovaná pec zvaná „šiška“. Obývacie miestnosti nemali dlážky, ale vyformovanú zem a vyšľachtenú, ktorú starostlivo opatrujú. Na jednej posteli sa obyčajne spávalo a na druhej stáli

kopcom uhľadené rezervné periny a vankúše. Deti spávali na peci vo výklenku zvanom „surdíku“.

Kroje

Obliekanie malo už do sklonku prvej svetovej vojny svoj vlastný svojráz. I keď kroje nemali väčšie oblastné zvláštnosti, predsa postupne museli ustupovať modernizmu. Kroje sa vyrábali po domácky z natkaného konopného plátna a to pre mužov široké konopné gate so strapcami na manžete, podobné košele a klobúky so širokou strechou. V zime si obúvali čižmy a v lete pantofle. Ženy nosili čepce a pomerne široké sukne (viac poľové) s konopnými spodničkami a zaobutie podobné ako u mužov. Jak muži tak i ženy nosili „lajblíky“ svojského strihu.

Rozdelenie pôdy

Na vývin miestnych pomerov značne vplývala prvá komasácia pôdy po revolúcii v rokoch 1850 – 52 a to vytváraním nových roľných usadlostí. Po komasácii obec už mala 15 zámožnejších gazdov a ostatní boli buď „hoferi“, alebo deputátnici a zemepánov.

Inou takou stavovskou skupinou minulého a predminulého storočia boli remeselníci, ktorí sa riadili osobitne svojími regulami (artikulami).

Triedne rozvrstvenie

Podľa stavovského rozvrstvenia viazla aj záväznosť jásovských občanov voči zemepánom. I volebné právo sa udeľovalo podľa majetnosti roľníkov a u remeselníkov podľa výšky platených daní. Zemepán, ktorý poskytoval obydlie pre hoferov a deputátnikov (bírešov), požadoval od nich určitú rentu, ktorú mu odvádzali podľa ročných období. Deputátnici platili za bývanie ročne zemepánovi 30 kureniec a hoferi museli odpracovať 70 rovášov (pracovných dní) na poliach zemepánskeho vlastníka domu. Na zaznamenávanie odpracovaných dní sa neviedla písomná evidencia ale tzv. „rováše“, Bola to liesková palica, na ktorú zemepánov „išpán“ poznačoval rezmi za každý odpracovaná deň. Tieto koristnícke výhody čerpali zemepáni takmer až do prvej svetovej vojny 1914 – 1918, a ktoré vymietila úplne prvá parcelácia v roku 1922 a neskoršia v roku 1927.

I popri rozsiahlosti zemepánskych latifundií pôde sa venovala prvoradá pozornosť, nie preto aby uspokojila pracujúci pospolitý ľud a priniesla pre nich viac produktov, ale za to aby zemepán mal väčší výťažok finančných prostriedkov pre potreby keď sa pohyboval vo sférach aristokratickej spoločnosti.

Pôdne pomery

Pôdne pomery celého chotára boli ideálne pre rozmanitú poľnohospodársku produkciu. Iba vlhké povodie lúk vedľa Parížskeho potoka potrebovalo sústavnú pôdnu opateru. Vo voľnom teréne, kde sa prejavili pohyblivé piesky, robili sa opatrenia výsadbou stromov a stromových pásov z agátov, ktoré svojimi koreňmi čiastočne zabraňovali týmto pohybom a ich zhubnej pôdnej činnosti.

Ochrana proti ostatným rozmoknutým pôdam sa prevádzala odvodňovaním. Celkove nebezpečenstvo vodných prívalov samotnej obci nehrozilo.

Rastom techniky sa aj hospodárenie na pôde postupne racionalizovalo. Najlepšou technickou vymoženosťou pre veľké hospodárstva 19. storočia boli parné oračky, ktoré urýchľovali orbu na rozsiahlych tablách. Ináč drobní roľníci používali konské poťahy, ba vo veľkej miere aj poťahy hovädzým dobytkom charakteristických Dolnozemských volov s rohami širokého rozpätia.

Poľnohospodárstvo

Ako v centru obilininárskej oblasti najmä v posledných päťdesiatich rokoch pestovali sa tieto druhy plodín: pšenica, jačmeň, raž a zriedkavejšie už ovos. Všeobecne sa darilo a aj teraz sa darí všetkým druhom strukovín aklimatizovaným v podnebí podunajskej oblasti. Z okopanín a technických plodín je to kukurica, krmná i cukrová repa, zemiaky ranné i neskoré, priemyselné plodiny ako mak, ľan, konope, paprika, tabak, cirok, slnečník a ďalšie. Na rovinatých pôdach s hojnosťou vlahy pestujú sa všetky druhy zeleniny. Na týchto pôdach sa ideálne darí aj krmovinovým trávinám a na svahoch pašienkom.

Vinohradníctvo

Obec Jásová má tristoročnú vinohradnícku tradíciu. Ešte v 19. storočí boli svahy priestorov dnešných vinohradov posiate vo väčšej miere pásmi vinnej révy a samorodáku. Zo samorodákov bola to „nova“ a „delevár“, v bielej i červenej odrode. U šľachtenej révy najmä stolové hrozná „čáslavské“ a „čabanská perla“, ďalej kadarka, ryzling, ezerjó a červené oporto.

Pokles vinohradníctva sa datuje po prvej svetovej vojne (1918) a na miestach bývalých vinohradov rozrástli sa „slivače“ ovocných sadov, keď sa darí najmä slivkám a orechom, menej už jabloniam a hruškám. No rastú tu aj kvalitné broskyňové plody, marhule a čerešne vo veľkej miere na divoko.

Chov dobytku

V chove dobytka sa vyznačovali veľkostatky na okolitých majeroch. Chov koní u zemepánov sa zameriaval jak na jazdecké, tak i poťahové kone. Prevládali plemená anglických i štajerských plnokrvníkov, ďalej plemeno Nonius a Lipicián. U hovädzieho dobytku prevládali typy švajčiarsko – tirolské. Tieto druhy dobytka sa zachovali v obci až dodnes.

Veľmi chýrny chov v minulom storočí (19. stor.) mala Jásová v ošípaných. V chove prevládali typické plemená zo Salonty s červenou a čiernou srsťou. Tieto plemená začiatkom 20. storočia ustúpili miešaným plemenám z celej strednej Európy.

Takmer celé 18. a 19. storočie bol v Jásovej aj chýrny chov oviec, a to najmä z plemena „rambauillet“. Tieto však vyhynuli na zvierací mor koncom 19. storočia a dodnes nedosiahlo ovčiarstvo v Jásovej takej úrovne, na ktorú pre výhodný chotár má všetky predpoklady. I jásovské mliečne výrobky boli na trhoch veľmi vyhľadávané. Najkvalitnejšie syry a maslá sa produkovali na

Schwartzovom veľkostatku (Podháj), ktoré spracovával uznávaný odborník (bojtár) Štefan Havlík, jásovský občan.

Chov hydiny

Z hydiny sa najviac držali sliepky, kačice a kŕdle domácich husí. Chov moriek sa najviac vyskytoval na zemepánskych dvoroch.

I keď má okolie Jásovej vhodné klimatické podmienky, zaostávalo včelárstvo, ktoré naopak veľmi rozvinuté sa prejavovalo v susednej Kolte.

Pestovanie hodvábníka

Ďalšou pozoruhodnosťou Jásovej v minulom storočí bol chov hodvábnika morušového. Začiatky jeho pestovania datujú sa do roku 1881, a tým i široká výsadba morušových stromov. Hodvábnictvo prosperovalo až do prvej svetovej vojny. Jeho úpadok bol zapríčinený konkurenciou azijských zemí a najmä Japonska, ktoré ovládalo svetové trhy s hodvábom. Tým poklesli výkupné ceny a hodvábnictvo a odradilo od ďalšieho pestovania.

Domácky priemysel

V prvej polovici 18. storočia príchodom nových kolonistov od Moravy a tiež nemeckých osadníkov, rozvinul sa v obci aj domácky priemysel v tkalcovstve. Tkaním konopného plátna sa zaoberali rodiny: Habrman, Mlatec, a Kútik.

Iný domácky priemysel bol lisovanie slnečnicového oleja, ktorý sa predával jednak v mestách na trhoch ako potravina a taktiež ho prekupovali turčianski olejkári k výrobe liečivých mastičiek.

Remeslá

V 19. storočí bolo v Jásovej aj niekoľko remeselníckych rodín, a to najmä murárov, tesárov a kamenárov, ktorí chodili pracovať po celom Rakúsko-Uhorsku. Mnohí z nich pracovali na výstavbe Viedne i Budapešti. Podľa cechových artikul uložených na fare sú predpoklady, že v Jásovej bol samostatný remeselnícky cech murárov - tesárov a kamenárov.

Obchod

Obchodný život v Jásovej sa obmedzoval na priekupníctvo s dobytkom, hydinou, predajom poľnohospodárskych produktov a vinohradníckych a zeleninársko ovocných produktov. Obilie sa uskladňovalo u zámožnejších v sýpkach a u menej zámožných v tzv. „zbožných jamách“ amfórového tvaru, ktoré boli z vnútra vyžúpené ražnou slamou. Tieto zbožné jamy boli na vyvýšených miestach v hlinitej pôde kde sa nedostala voda.

Vinohradnícke produkty sa uskladňovali so sudov v hajlochoch na vinohradoch, kde sa pod viechami v „holbách“ čapovalo. Vinohradníci počítali svoje víno na okovy (1 okov = 57 litrov). Dokiaľ boli ešte hajlochy na vinohradoch, tam sa zdržiavali starší členovia rodín, ktorí vo vinohradoch pracovali takmer celú sezónu a len v zime prichádzali ku svojím rodinám.

Vzdelanosť

O vzdelanosti obyvateľstva, sa dá konštatovať iba toľko, že ešte v polovici 19. storočia bolo veľmi nízke percento obyvateľstva, ktoré vedelo písať a čítať.

V tejto dobe škola v obci ešte nebola. Čítať a písať sa naučili len remeselníci, ktorí chodili do sveta pracovať.

Koncom 19. storočia bola v obci založená cirkevná škola, ktorá mala najprv jednu triedu a začiatkom 20. storočia bola rozšírená na 2. triedy. V počiatkoch školy percento návštevnosti bolo nízke, pretože mnoho detí už v útlom veku pracovalo na zemepánskych dvoroch ako pasáci, posličkovia ba i na poľnohospodárskych prácach. Negramotnosťou trpeli najmä deti početných rodín, ktoré namiesto chodenia do školy, museli privyrábať na živobytie mladších súrodencov.

Aké boli príjmy a pracovné pomery môžeme si overiť na tejto štatistike z roku 1905.

Zárobkové pomery

Priemerný mesačný zárobok muža na jar činil 95 korún rak.-uhor., u žien 77 kor., v lete u mužov 154 kor. a u žien 114 kor., na jeseň u mužov 118 kor. a u žien 92 kor., cez zimu u mužov 83 kor. a u žien 71 korún. Ročný priemer u mužov bol 112 korún a u žien 88 korún. Takto hovorí úradná uhorská štatistika, ktorá je stavaná idealisticky, no v skutočnosti tieto pomery boli oveľa nižšie.

Vysťahovalectvo

Túto skutočnosť najlepšie osvetľuje štatistika vysťahovalectva za hranice a za more. V roku 1904 z každých 1000 občanov Uhorska sa ich 142 vysťahovalo do cudziny, v roku 1905 už 345 občanov, v roku 1906 až 420 občanov, ktorí si zahľadávali chleba v ďalekej cudzine. Mnohí sa za hranicami usadili natrvalo a do starej vlasti sa nevrátili.

Zdravie a hygiena

I zdravotná stránka obyvateľstva predošlého a začiatkov 20. storočia pokuľhávala. V roku 1880 nám uvádza úradná peštianska štatistika, že v udvarskom okrese (sem patrila aj Jásová) činí úmrtnosť 43, 6 %, čiže z narodených detí skoro polovica zomierala.

Zdravotný stav u občianstva bol nasledovný. V rku 1872 a ďaľšie roky trpelo chorobami 44, 1 % až 62, 3 % občianstva. Boli to najmä epidemické choroby, ktorých priemer bol až 50 %. Najzákernejšie choroby sa uvádzajú: týfus, záškrt, chripka a čierny kašeľ. Preventívna ochrana proti nemociam bola veľmi slabá a bola ponechaná na pospas „babským liekom“, ktoré ešte rozsah chorôb zvyšovali nehygienickými a čarovačnými opatreniami „zázračných liekov“ a „začitovačiek“.

Ďalšou zákernou chorobou bolo TBC. Štatistika uvádza, že v roku 1900 zomrelo v Jasovej 21, 9 % občanov na túto zhubnú chorobu (zo zomrelých).

Alkoholizmus a choroby

V porevolučných rokoch 1848 – 49 a koncom 19. storočia rozmohol sa v Jásovej v širokej miere alkoholizmus. Výroba liehovín v domácnostiach nekvalitne pripravená zhubne vplývala nielen na organizmus ale aj generačno – populačné vlohy jedincov. To nám ozrejmuje tie skutočnosti, že najmä v

sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia u novonarodených detí vyskytli sa prípady epilepsie a kreténstva (angl. choroba).

Okrem toho štatistika uvádza aj pomerne vysoké percento výskytu malárie.

No i napriek týmto životným trampotám sú v Jásovej generačne silní jedinci, ktoré udržujú rodové tradície a stále zlepšujú svoje životné prostredie.

***

Prierezom ekonomického pojednania boli uvedené takmer všetky interesantné okolnosti týkajú sa obce Jásovej plynúce z jej bohatej historie až do roku 1945, kedy sa končí epocha boja dvoch protikladných síl a nastáva nové obdobie, ktorého dejiny budú čítať generácie po nás a ozrejmovať si tak, ako my teraz deje minulosti.

Vo všetkých dejinných zvratoch však zistíme milý čitateľu týchto riadkov, že zdrojom všetkej sily a moci je náš pracujúci ľud, ktorý sa boril obdobiami desiatok storočí za práva na svojský a pokojný život, a ktorý ho v zúfalosti dosahuje oslobodením našich národov a príchodom novej etapy ľudstva socializmu.

-★-

... deje dávnych vekov za sebou a v riadku,
písal som z vďačnosti všetkým na pamiatku!

~ Júl 1958~

ODOVZDANIE PAMÄTNEJ KNIHY

Pri odovzdaní tejto pamätnej knihy sa zapisujú tieto udalosti:

Predsedom MNV je Imrich Vöröš, občan jásovský, rodom zo Semerova, 50-ročný, ženatý a predsedom je od 19. mája 1957. Tajomníkom je Ľudovít Smolenický, občan jásovský, 40 ročný, ženatý a tajomníkom je od roku 1955.

Členovia rady MNV sú: Samuhel Štefan, podpredseda MNV 51 ročný, Oravec Pavel, 51 ročný, obaja členovia JRD, Pokus Imrich, 26 ročný, učiteľ – riaditeľ školy, Mazáň František, 38 ročný predseda JRD, Baráthová Katarína, 36 ročná, predsedníčka Výboru žien, členka JRD.

Predsedom poľnohospodárskej komisie je Klačan Ján, 667 ročný dôchodca.

Predsedom finančno-rozpočtovej komisie je Oravec Peter, 51 ročný, člen JRD.

Predsedom kultúrno-osvetovej komisie a predsedom DO KSS je Kamočai Pavel, 24 ročný, traktorista.

Predsedom SNF je Baláž Štefan, 51 ročný, člen JRD.

Predsedom ČSM je Marienka Chovanová, 19 ročná, slobodná a zamestnaním pomocná pracovníčka MNV, zamestnaná od 15. novembra 1956.

Predseda SČSP je Bednár Ladislav, 33 ročný, slobodný, skupinár JRD.

Veliteľ požiarnej ochrany je Göncöl Jozef, 31 ročný, ženatý, člen JRD.

Predseda ČSČK je Kothajová Antónia, 43 ročná, vydatý, v domácnosti.

Predsedom Sväzarmu je Lincéni Štefan, 25 ročný, ženatý, úsekový mechanik STS.

Predsedom Sokola je Mazáň František a tajomníkom Levák Imrich.

Vedúcou pracovníčkou MNV a účtovníčkou je Marienka Martišková, 19 ročná, slobodná, zamestnaná od 1. novembra 1957.

Predsedom ONV je Pavol Sádovský, 43 ročný, ženatý, rodom z Komjatíc.

Tajomníkom ONV je Štefan Kántor, 41 ročný. ženatý, rodom z Nových Zámkov.

Miestnym farárom je Osvald-Viktor Bednár, páter-františkán, 54 ročný.

~•~

Budova MNV sa nachádza v býv. Drubicsovej kúrii a novostavba MNV je rozostavaná.

V obci uje JRD III. typu s 8 ročnou tradíciou, a bolo založené v roku 1950.

Predsedom JRD je František Mazáň, účtovník Prieložník Michal, agronom Bašťovanský Štefan.

~•~

Napísané v Jásovej dňa 9. júla 1958.

Zapísal:

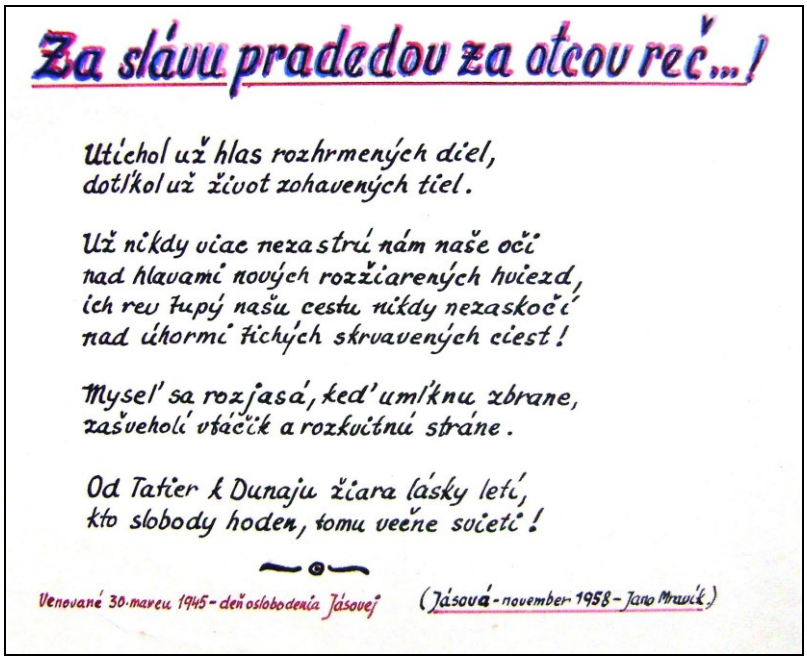

Za slávu pradedov za otcov reč...!

Utíchol už hlas rozhrmených diel,
dotíkol už život zohavených tiel.

Už nikdy viac nezastrú nám naše oči
nad hlavami nových rozžiarených hviezd,
ich rev tupý našu cestu nikdy nezaskočí
nad úhormi tichých skrvavených ciest!

Myseľ sa rozjasá, keď umĺknu zbrane,
zašveholí vtáčik a rozkvitnú stráne.

Od Tatier k Dunaju žiara lásky letí,
kto slobody hoden, tomu veeňe svieti!

Venované 30. marcu 1945 - deň oslobodenia Jásovej (Jásová - november 1958 - Jano Mravík)

KONČÍ SA KRVAVÝ BOJ A NASTÁVA NOVÁ EPOCHA DEJÍN

Rozbúrení hľadina svetového požiaru rokov 1941–1945 sa utišuje. Celý svet je otupený bolesťami a strádaniami. Svet a pospolitý ľud žasol nad technikou nových zbraní, ktoré splodila II. svetová vojna označená v dejinách doteraz za najhroznejšiu. V oblakoch sa preháňali stovky lietadiel: Junkersy, Messerschmidtky, Dakoty, Spitfeire, Raty či Giganty. Po cestách a chotároch obrnené pancieráky, tanky – Tigre, Pantely, najmodernejšie strelné zbrane – panzerfausty, Petre, Kaťuše, Vaňuše i Andruše. Mestá prežívali hrôzy z =Liberátorov= a =Šťúk=, moria z ponoriek a torpédoborcov. Celý svet páchol dymom výparov streľného prachu, rozkladom mŕtvol ľudí a zvierat. Tvrdý, neúprosný a ťažký bol život. No najťažšie boli posledné dozvuky odumierajúcej nemeckej = hitlerovskej armády, ktorá na sklonku marca 1945 musela opustiť aj priestory Jásovej.

Ako ťažké olovené centy, tak vyzerali ústupy posledných zbytkov Nemcov, kedysi elitných dobyvateľov Moskvy a Leningradu. Po čerstvých stopách neslávneho ústupu kráčali im v pätách hrdinská červenoarmejci, elitné gardové vojská slávneho II. ukrajinského frontu maršala Malinovského. Dôležitou okolnosťou je aj to, že v radoch II. ukrajinského frontu bojovali aj slovenská odbojári Nitrianskej partizánskej brigády sdruženej v „sojedinení“ otriadu podplukovníka Viktora Alexandroviča Karasjova-Stepanova. Boli to práve naši odbojári Slováci, ktorí v radoch Červenej armády nastúpili do jarnej ofenzívy od rieky Hron, aby pomáhali oslobodiť naše rodné kraje. Čaka, Vozokany, Kolta, Jásová, Semerovo, Dvory a Nové Zámky sa nástupišťom aj slovenských bojovníkov pleco pri pleci so sovietskym za oslobodenie našej vlasti.

Po marci 1945 aj obec Jásová si vydýchla z krutých bojov a len zanikajúce dunenie diel od západu dávalo na vedomie občanom, že vojnových hrôzam odbíjajú posledné hodiny.

Len, čo prešiel front už v samotnej obci nastalo oživenie. Vynoril sa 24 členný revolučný národný výbor a prevzal politické vedenie obce. Za prvého predsedu tohoto výboru bol zvolený Imrich Mandík, občan jásovský, 48 ročná, bývajúci pod číslom domu 264. Tento prevzal všetky úradné a materiálne hodnoty od bývalého richtára obce Štefana Bašťovanského staršieho i riadil obec podľa direktív československej vlády, ktorá bola ešte v Košiciach.

Poriadkovú službu vykonávala miestna milícia (od 30. marca 1945 do 9. mája 1945), ktorá bola 14 členná a jej veliteľom bol Maňúch Imrich z Vinohradov.

Hoci vojna ešte nebola skončená už v tomto období stali sa v obci veľké premeny. Už počas maďarskej okupácie boli občanom = veľkostatkárom Weisovi Edmundovi na Podháji a Hőnig Jozefovi na Kecskeméthy puste z rasových dôvodov skonfiškované majetky. Na ich miesta boli za okupácie dosadení maďarskí „vitézi“, ktorí na týchto majetkoch sa založili „Svojpomocné poľnohospodárske družstvo“. Statkári Hőnig a Weis bývajúci v Dubníku ako židia boli odsunutí do koncentračných táborov.

Prechodom frontu sa skončilo aj panstvo maďarských – horthyovských „vitézov“, a členovia „Svojpomocného družstva“ (Közjóléti) na čele so svojím predákom Mészárosom zutekali na Maďarska – zadunajska.

Po statkároch a vitézoch zostali v obci neobrobené lány poľnohospodárskej pôd. V roku 1945 bola táto čiastočne obrobená a rozdelená medzi miestnych roľníkov a bývalých deputátnikov. Z bývalých veľkostatkárov do konca roku 1945 ostal hospodáriť jedine Vendelín Borbély na 200 hektároch pôdy. Po s skončení druhej svetovej vojny 9. mája 1945 sa vytvorila Miestna roľnícka komisia, ktorá pôdu v obci dočasne rozdelila medzi občanov. Predsedom komisie sa stal jásovský občan Ján Klačan. Po oživení politického života boli zastúpené paritne jak komunistická, tak i demokratická strana. Veľkou chybou povojnových bolo, že Miestna roľnícka komisia nielen, že rozdelila pôdu, ale rozdelila aj poľnohospodárske staviská a náradie, ktoré bolo chamtivosťou niektorých jednotlivcov zdemolované. Takto boli rozobrané hospodárske staviská na Podháji, Rozsos, Kecskeméthy a Gergely majer, ako aj časť Polkovho majera.

Veľké zmeny sa stali počas prechodu frontu aj na osade Vinohrady. Tu žilo niekoľko rodín nemeckých kolonistov. Tí, ktorí sympatizovali s Hitlerom, opustili svoje domovy a zutekali s ustupujúcou nemeckou armádou. Zostali tu len rodiny Knoppovcov, Schusterovcov a Palikovcov, ktoré mali manželky slovenky – jásovčanky a neposkytovali priamu pomoc nemeckej armáde. Opustené obydlia po Nemcoch boli pridelené miestnym občanom.

Po skončení vojny bola založená miestna organizácia komunistickej strany a jej zakladateľom a prvým predsedom sa stal jásovský občan Štefan Samuhel. Ďalej bola založená aj demokratická strana, ktorej predsedom sa stal jásovský občan Imrich Mandík.

Obec Jásová bola naďalej pridelená do notariátu v Kolte, kde bol vtedy notárom Hrala, a miestna úradovňa v Jásovej bola ešte v súkromnom dome. Na sklonku roku 1945 stal sa predsedom Miestneho národného výboru jásovský občan – odbojár Michal Mráza a vedúcim úradníkom Levák Jozef.

Miestnym farárom v tej dobe bol Ján Zalka.

Miestna štatistika zisťuje, že v bojoch II. svetovej vojny zahynulo vyše 30 občanov na fronte a 16 ostalo nezvestných.

Povojnové pomery sú charakterizované prebujnelou šmelinou a veľkým rozšírením tajného pálenia liehu čím sa v obci značne rozšíril alkoholizmus. Je zaujímavé, že sa nevyskytli epidemické choroby.

V roku 1945 po prechode frontu až do novembra používali sa k plateniu trojaké peniaze. Boli to maďarské pengő, slovenské koruny, a nové československé poukážky, ktoré boli okolkované a používané ako jednotné platidlo.

I keď Jásová patrila do staroďalanského okresu, gravitovala do Nových Zámkov pre lepšie komunikačné spojenie, ktoré umožňovala súkromná automobilová doprava ako jedinný komunikačný prostriedok po skončení II. svetovej vojny.

1946.

Už začiatkom roku 1946 obec Jásová ako aj okolité obce žili v znamení pozemkovej reformy, ktorá sa začala prevádzať v štátnom meradle. Uprednostnenia sa dostalo pri prídele pre odbojárov Jána Martiška, Imricha Lavičku, Michala Mráza a Štefana Hlavatého, ktorí bojovali za oslobodenie našej vlasti v I. československom armádnom sbore v SSSR.

I keď pôda bola rozdelená, pôde nemohla byť dostatočne obrobená pre nedostatok záprahov. Po vojne zostali v obce len dva kone (u Imra Martiška a Jozefa Remeňa) a niekoľko hovädzích záprahov, čo nestačilo na obrobenie pôdy. Aby sa však pôda aspoň čiastočne obrobila pridelila vojenská správa 12 reverzných koní.

Z iniciatívy predsedu MNV Michala Mráza previedla sa v obci elektrifikácia medzi prvými obcami staroďalanského okresu a úradovňa Miestneho národného výboru bola umiestnená v dnešnej poštovni.

Bola v plnej miere obnovená aj školská výučba a to jednak v škole v obci a taktiež vo Vinohradoch., keď táto bola umiestnená v opustenom nemeckom dome po Gerschnerovi, ktorý bol sčasti pridelený občanovi Hlavatému. Riaditeľom školy bol Jozef Lehotský.

V obci po politickej stránke robili sa ďalšie opatrenia. Odňala sa pôda statkárovi Vendelínovi Borbélyovi a ako nepriatelia štátu boli vysídlení statkári Drubics Alexander a Molnár Ondrej aj so svojími rodinami.

Rok 1946 je charakterizovaný, ako pomerne úrodný s hojnosťou vodných zrážok.

1947

Rok 1947 znamenal štabilizáciu povojnových udalostí, jednak po stránke hospodárskej a taktiež po stránke politickej. Počas volieb do ústavodarného shromaždenia bol politický pomer strán následovný: Demokratická strana získala 60 % hlasov a komunistická strana 40 % hlasov.

Po stránke úpravy a výstavby obce začali sa upravovať cesty za farou a k cintorínu. Ďalej sa previedla úprava cesta na hlavnej ulici a ohradil sa cintorín. Väčšie investičné práce sa previedli na oprave mostov v obci, ktoré nemecká vojská pri ústupe vyhodili do povetria. Vybudovala sa nová zberňa mlieka a všeobecne začala sa v obci údržba poškodených domov.

No najväčšou ranou pre obec ale aj celé Slovensko bolo veľmi suché leto. a veľmi slabá úroda obilia, tak že vláda republiky musela prikročiť k subvenciám pre roľníkov, aby sa finančne nezničili štabilizujúce sa poľnohospodárske usadlosti vytvorené z bývalých grófskych a veľkostatkárskych gruntov.

Tieto obdobia zostrili vnútroštátnu politickú situáciu, ktorá v napätom ovzduší prechádzala aj do roku 1948.

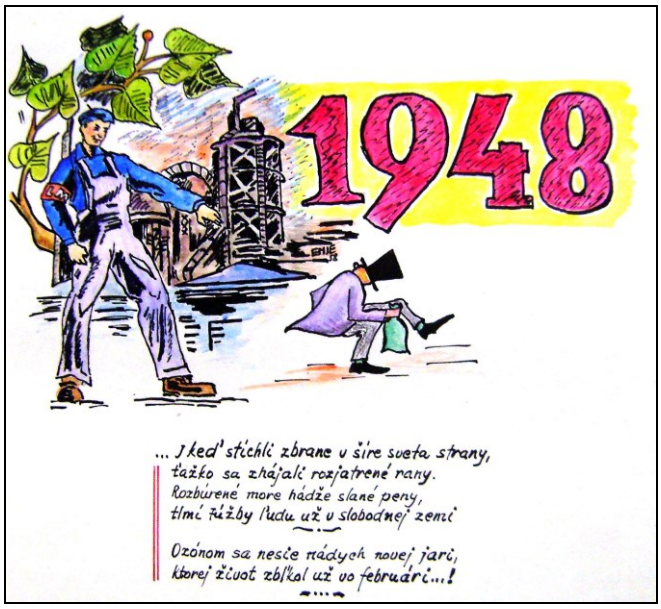

Prv než by začal písať o významných udalostiach roku 1948 je nutné túto skutočnosť zvýrazniť jak plasticky tak i poeticky niekoľkými veršami, ktoré sú vlastne dominantou ďalšieho údobia rozvíjajúcej sa socialistickej vlasti.

Politické vrenie a pravičiarske odklony prozápadných politikov vyvrcholili v dňoch 24 a 25. februára 1948. Politický zvrat nevedel proti masového ľudovému hnutiu zahatať ani prezident Dr. Eduard Beneš, ktorý sa stal prezidentom po skončení II. svetovej vojny. Stredobodom pozornosti ľudových más bol predseda vlády Klement Gottwald, predseda komunistickej strany Československa. Pri februárovej proklamácii utvoril sa Národný front, ktorý svrhol buržoázne krídlo vlády a prehlásil našu vlasť za ľudovodemokratickú republiku. Nová ústava bola vyhlásená dňa 9. mája 1948 a podpísaná prezidentom republiky. Prezident Beneš zomiera v lete 1948 a na prezidentský

stolec je jednohlasne zvolený Klement Gottwald, ktorý začal viesť obrodenú vlasť v zásadách ľudovej demokracie opierajúc sa o marx-leninské idey v intenciách svetového komunistického hnutia.

Po tomto úseku dejín nastáva likvidácia koristnícko-kapitalistických fabrík a veľkostatkov. Kým priemysel preberá štátny – všeľudový charakter, poľnohospodárske usadlosti magnátov sa rozdeľujú v plnej miere pre drobných prídelcov.

Pochod týchto udalostí nás opäť privedie do Jásovej. Keďže tu nebol priemysel, v plnej miere sa vynára poľnohospodárska otázka. V samotnej obci bolo mnoho prídelcov pôdy. Aby túto mohli dôkladne obrobiť v mesiaci septembri založili si svojpomocné „Strojové družstvo“, v ktorom sa združili miestni malí a strední roľníci nevynímajúc ani miestneho farára Jána Zalku, ktorý bol tiež spoluzakladateľom. Členovia správy tohto družstva boli: Štefan Samuhel, Pavel Kliský, Peter Lavička, Koloman Šulák a Imrich Bašťovanský mladší. Na nákup poľnohospodárskych zariadenia složili sa členovia družstva sumou 180 000 korún. Hospodárom družstva sa stal Imrich Vöröš, ktorý obstarával potrebné inventárne zariadenia.

Po februárovom víťazstve pracujúceho ľudu novým predsedom Miestneho národného výboru sa stal člen KSS Imrich Martišek. Po niekoľkých mesiacoch toho istého roku preberá funkciu predsedu Ján Klačan.

Po konfiškácii Drubicsovho majetku sťahuje sa aj úradovňa MNV do Drubicsovej kúrie. Obec sa zapája na telefonické spojenie a autobusovú prepravou do Nových Zámkov preberá súkromný autodopravca Štefan Johaník zo Šurian.

Koncom roku sa znárodňuje aj cirkevný majetok a tento preberá „Strojové družstvo“, ktoré sa začalo vzmáhať a pre strojový park si postavilo aj nové garáže na hornom konci obce.

Sled nového vývoja udalostí prináša aj nasledovný rok a to hlavne v štruktúre teritoriálnej.

1949

Zmenou politickej štruktúry vznikajú aj teritoriálne zmeny. Od začiatku roku zavádza sa v celom štáte krajové zriadenie. Bývalé historické župy sa zlučujú a na celom Slovensku vzniká 6 krajov: Prešovský, Košický, Banskobystrický, Žilinský, Bratislavský a Nitriansky. Jadro Nitrianskeho kraja tvorili historické župy tvoria bývalé historické župy: Nitrianska, Tekovská, Komárňanská a časti župy Ostrihomskej a Trenčianskej. V tento rok sa vytvára aj nový okres šuriansky, do ktorého pripadla väčšia časť obcí novozámockého okresu.

Na základe týchto skutočností západná časť staroďalanského okresu za traťou Nové Zámky – Parkán do novozámockého okresu. Boli to nasledovné obce: Kürt (Strekov), Fűr (Rúbaň), Čúz (Dubník), Jásová, Kolta, Semerovo, Čechy, Baromlak (Branovo) a Dvory nad Žitavou. Z bývalého novozámockého

okresu zostali len obce: Andód (Andovce), Slovenský Meder (Palárikovo), Tardošked (Tvrdošovce), Jatov (vzniká z osady odčlenenej od Tvrdošoviec),. Z Komárňanského okresu sa pričleňujú obce Kamoča (Komoča) a Zemné. V tomto roku uzatvára sa aj zmena názvovo obcí (ako je to uvedené v zátvorkách).

Teda i Jásová rokom 1949 pričleňuje sa definitívne do novozámockého okresu a do kolťanského notariátu.

Tento rok znamená ďalšie zintenzívnejšie prevádzanie poľnohospodárstva. Strojové družstvo rozširuje svoje pole pôsobnosti a po prebratí cirkevných majetkov a Borbélyovho konfiškátu, preberá aj majetky bývalej urbariálnej spoločnosti. Urbariálne majetky boli prevzaté z tých dôvodov, že urbarialisti špatne hospodárili a všetky vyprodukované hodnoty rozšafárili.

V tomto roku sa poštátňuje cirkevná škola. Predsedom MNV je ďalej Ján Klačan a riaditeľom školy Jozef Lehotský.

Súkromná autobusová, linka sa ruší a zavádza sa štátna autobusová doprava podnikom ČSAD.

1950

Rok 1950 opäť prináša do Jásovej nové zvraty plynúce zo štruktúry ľudovodemokratického štátneho zriadenia. Je to rok veľkého prelomu po stránke poľnohospodárskej.

Strojové družstvo po svojej dvojročnej činnosti zaniká a na jeho podstate sa zakladá Jednotné roľnícke družstvo III. typu. Za prvého predsedu družstva bol zvolený Imrich Martišek. Družstvo si založili malí a strední roľníci, bývalí deputátnici pod vedením Dedinskej organizácie KSS, ktorá ich usmerňovala v počiatočných ťažkostiach a poskytovala im všestrannú pomoc.

Že začiatky boli ťažké vidíme to v tom, že v predsedníckej funkcii tohoto roku sa vystriedali na predsedníckej funkcii títo občania: Jozef Samuhel, Jozef Bašťovanský, Michal Klačan a František Mazáň.

I pri týchto počiatočných ťažkostiach začala sa prevádzať investičná výstavba poľnohospodárskych objektov za pomoci štátnej pôžičky. V tomto roku bola postavená maštaľ pre dobytok na Hornom konci obce. Družstvo bolo menšinové a jeho počiatočné ťažkosti zveličovali nepriatelia z miestnej obce a skrytí špekulanti.

V tejto dobe došlo aj k zmene predsedu MNV. Novým predsedom sa stal Michal Klačan, ktorý dočasne zastával aj funkciu predsedu JRD. Vedúcim úradu Miestneho národného výboru bol Jozef Ölvecký. Predsedom Okresného národného výboru v Nových Zámkoch bol Pavel Chovanec.

1951

I tento rok je v znamení rozširovania členskej základne a pôdnej základne Jednotného roľníckeho družstva. Už v tomto roku sa zaznamenáva, že ku konci roku družstvo malo už v spoločnom hospodárení 75 % poľnohospodárskej pôdy jásovského katastra.

Novým prínosom pre družstvo v Jásovej. bol presun 46 roľníkov z Kolťanského chotára (Semerská cesta), ktorí sa pričlenili do spoločného

hospodárenia. Organizátormi tohto pričlenenia boli Peter Oravec, Štefan Baláž a Imrich Lojka.

V samotnej obci previedla sa čiastočná úprava ciest štetovaním s kameňom.

V tomto roku sa stala v obci tragikomická situácia, ktorá si zasluhuje zmienku za uvedenie do kroniky, ktorá nám ukazuje bujný temperament potomkov bývalých kolonistov z moravského pohraničia. Na jeseň bola v Jásovej „muzika, typický „hurcoláš“, ktorý bol popísaný v predošlých statiach kroniky. zabávalo sa všetko, stárež i mládež. Do tancovačky im vyhrávala cigánska kapela z Dvorov nad Žitavou. A že bola nálada veľmi dobrá to nám môže dosvedčiť už aj tá okolnosť, že „burčáku“ bolo nadostač a nechýbala k tomu aj domáca pálenka zvaná „lavórovica“. Keď bola muzika v plnom prúde cigáni sa mohli pri svojich inštrumentoch potrhať. Zrazu, ako blesk z jasného neba rozčertil sa aj kostolný otec Štefan Levák. A potom z muziky ostala metelica. A kto vlastne na túto metelicu najviac doplatiť? Nik iný, ako cigánska kapela. Lietali husle, klarinety a z cymbalu a basy zostala len drevárňa ... a ďalšie sa dokonávalo pred Okresným súdom v Nových Zámkoch, Bolo nich tam viacej skormútený – podmienečná basa (ale nie tá čo rozbili) a hlava „povstania“ Levák s partnermi nahradiť škodu. Ten „špás“ ho stál 1500 korún. Tak je to príliš veľa temperamentu aj škodí a obyčajne sa zvrhne na tragikomédiu.

1952

Rok 1952 zaznamenáva niekoľko zmien v obci Jásovej. Predsedom MNV je naďalej Michal Klačan a novým tajomníkom MNV sa stáva Ľudovít Mellen rodák v Branova, úradníčkou MNV Terézia Šuláková a Mária Černičková.

Na škole je tiež zmena. Doterajší riaditeľ školy Jozef Lehotský odchádza z Jásovej na novú funkciu vedúceho referátu školstva a osvety na ONV v Nových Zámkoch. Funkciu riaditeľa školy prevzal Štefan Bajs.

Na poli kultúry sa zaznamenáva, že v Jásovej sa zakladá Osvetová beseda, zriaďuje sa kino a materská škola.

Do spoločného hospodárenia v JRD pripadá zbytok konfiškátu Borbélyovho veľkostatku. No zjavila sa nám tento rok aj jedna nepríjemná skutočnosť. Poklesla pracovná morálka v JRD a z toho vyplývajúce slabé plnenie dodávkových povinností. No najviac to pocítili samotní členovia družstva, keď nemohli dostať povolenia na súkromné povolenia na zakáľačky. Bol to dôležitý moment, ktorý bol však prekonaný, pracovná morálka sa zlepšila a od tej doby jak dodávková povinnosť, tak aj príjmy členom sa neustále zvyšujú.

1953

V tomto roku je nutné poznamenať udalosti, ktoré presahujú rámec obce. V prvom rade je to rok posilnenia našej meny. Začiatkom júna bol zrušený lístkový systém a bodový systém ako pozostalosť II. svetovej vojny. Zároveň bola prevedená výmena platidiel a to jednak 1:5 (minimum na obyvateľa vklady) a 1:50 na všetky platidlá, ktoré neúmerne zvyšovali naše obeživo.

Dňa 14. marca bol deň smútku, keď po ťažkej chorobe skonal prezident republiky a dlhoročný predseda KSČ Klement Gottwald. Po jeho smrti bol zvolený za prezidenta republiky doterajší predseda vlády a významný odborársky pracovník Antonín Zápotocký. Predsedom vlády bol zvolený Slovák – doterajší podpredseda vlády Viliam Široký.

V Sovietskom sväze zomrel dňa 7. marca predseda rady ministrov generalissimus Jozef Visarionovič Stalin.

Predsedom Okresného národného výboru v Nových Zámkoch sa bol už Pavol Sádovský.

Tento rok je charakterizovaný zosilňovaním hospodárskej aktivity obce a počiatkom rozkvetu individuálnej bytovej výstavby. V tomto roku sa viacej domov opravilo a postavili sa 3 nové rodinné domy.

1954

Aj tento rok zaznamenáva zvýšenú individuálnu výstavbu a úpravu samotnej obce. Tento rok prebiehali voľby do národných výborov. Za nového predsedu MNV bol zvolený stredný roľník Jozef Habrman, ktorý bol zároveň členom JRD. Jásovský občan Jozef Mazáň sa stal po voľbách podpredsedom Okresného národného výboru v Nových Zámkoch. Tajomníkom bol zvolený Lojko Imrich.

Zmena funkcie predsedu u JRD znamenala, že sa funkcie ujal Štefan Samuhel, ktorý už aj predtým bol predsedom JRD.

Z obce odchádza farár Zalka a novým farárom sa stáva Ján Volanin, poľského pôvodu a uniatského obradu (údajne bol aj ženatý).

Vedúcou úradu MNV bola menovaná Terézia Šuláková.

1955

V tomto roku si uvedomili Jásovčania národohospodársku škodu, ktorá vznikla po skončení II. svetovej vojny, keď búrali staviská bývalých veľkostatkárov. Museli od roku 1950 až do tohto roku čakať na sústreďovanie dobytka do spoločného hospodárenia v JRD, pretože nová investičná výstavba za takú krátku dobu nemohla im pripraviť ustajňovacie priestory.

Sústredenie sa previedlo v Borbélyovom majeri do novým maštál a do adoptovaných na pribetskej ceste.

Nakoľko STS v Nových Zámkoch už nemohlo zvládnuť poľnohospodárske úkoly a spoločnom hospodárení, začala sa v Jásovej budovať mamutia Strojno-traktorová stanica, ktorá má zaisťovať obrábanie pôdy v tejto časti okresu.

Aj v tomto roku vidíme zmeny u niektorých funkcií v obci. Zo zdravotných dôvodov odchádza z funkcie tajomníka MNV Lojko Imrich a v doplňovacích voľbách je zvolený na nového tajomníka MNV Ľudovít Smolenický.

Zmena je aj vo vedení JRD, kde funkciu predsedu preberá Štefan Baruc.

V tomto roku odchádza aj farár Volanin a na jeho miesto nastupuje nový farár Viktor Bednár, jeho rádový názov je páter Osvald z rehole františkánov. Tento je známy v celej farnosti tým, že sa zaoberá chovom spevavého vtáctva.

Ďalšiu zmenu vidíme aj vo funkcii riaditeľa školy. Doterajší riaditeľ Štefan Bajs odchádza do Dvorov nad Žitavou a jeho funkciu preberá nový riaditeľ školy Karol Štrba.

V úprave obce sa tento rok opravujú mosty a lavičky cez potok a navážajú sa chodník, ktoré v daždivých časoch sú neschodné. Zvýšeným tempom pokračuje individuálna bytová výstavba.

1956

Rok 1956 vyznačuje sa ďalšou rekonštrukciou a výstavbou na verejných inštitúciách. Prevádza sa oprava celej školy a riaditeľského bytu. Podobná oprava väčších rozmerov sa prevádza na budove miestnej fary a okolo kostola sa buduje ohrada. Nemenšou mierou pokračuje výstavba STS, investičná výstavba JRD a značne sa rozšírila členská základňa Jednotného roľníckeho družstva. Pre obec sa zakúpila aparatúra pre miestny rozhlas.

Riaditeľom školy je v tomto roku menovaný Imrich Pokus.

Predsedom DO KSS je zvolený Imrich Vöröš.

1957

Udalosti roku 1957 najjasnejšie kontrastujú s poslednou sériou povojnových rokov. Tu už vidíme plné budovateľské úsilie druhého roka, druhého päťročného plánu. V obci sa zriaďuje pošta a na prázdnom mieste vedľa pošty začína sa budovať novostavba kultúrneho domu, ktorý má byť aj úradovňou Miestneho národného výboru.

Ďalej pozorujeme kultúrne napredovanie obce. Zriaďuje sa družstevná škola práce, zakupuje sa televízor, športové zariadenia. V rámci zveľaďovania obce upravuje sa športové ihrisko, vyrovnávajú sa neestetické prehlbeniny v strede obce a na ľavej strane hradskej smerom na Koltu vyrastá nová kolónia rodinných domkov. Na každom kroku pozorovať aj zmeny v obliekaní a bytovej kultúre.

Aj v tomto roku boli voľby do národných výborov a za predsedu MNV bol zvolený Imrich Vöröš a za tajomníka opätovne Ľudovít Smolenický. Koncom roka podchádza z MNV Terézia Bednáriková-Šuláková a na jej miesto nastupuje Mária Martišková. Za pomocnú pracovníčku nastupuje Mária Chovanová.

Ďalej vidíme opätovné zmeny v JRD. Behom roka sa vymenili traja predsedovia Štefan Samuhel, František Mazáň a Štefan Garaj. V tento rok docielilo družstvo najlepších výsledkov hospodárenia, keď po prvý raz sa vyplácali aj doplatky na pracovné jednotky. Priemerné výnosy z ha u pšenice boli 28 q a u cukrovky 400 q. Naproti tomu ešte zaostávala živočíšna výroba.

Tohto roku bolo namontované provizorne zariadenie pre miestny rozhlas.

Koncom roka prežívala obec a všetok pracujúci ľud našej vlasti smútok pretože zomrel prezident republiky Antonín Zápotocký. Za nového prezidenta bol zvolený prvý tajomník KSČ Antonín Zápotocký.

1958

Je rokom v najčerstvejšej pamäti tejto retrospekcie, jeho udalosti naväzujú na rok 1957. Je rokom zvýšeného budovateľského úsilia, je ďalším rokom

zveľaďovania obce. Upravuje sa priestranstvo a ohrada pred terajším MNV (Drubicsova kúria). Obec dostáva ďalšie technické výmoženosti, motorovú požiarnu striekačku, sirénu a ďalšiu.

Po stránke zdravotnej schválila sa dáva do prevádzky zdravotné stredisko. Tento rok bola prevedená kolaudácia novopostavenej strojnotraktorovej stanice, kde sa prenieslo aj brigádne stredisko.

Previedla sa vonkajšia úprava fasády na kostole a maľovanie.

V obci sa rozšírila sieť predajní spotrebných tovarov a to predajňa kovo a elektro. Zaostala však výstavba kultúrneho domu pre nedostatok úzkoprofilového materiálu.

Pozorujeme nákup technických zariadená a to 3 televízory a celá stovka rádioprijímačov, pračiek a iných technických noviniek.

V chotári sa začala melioračná úprava potoka Paríž, čím sa získajú vysušením ďalšie lány úrodnej pôdy.

Dňa 12. októbra bola v obci birmovka a birmovanie prevádzal apošt. administrátor – biskup trnavský Dr. Ambróz Lazík.

Rok 1958 znamená reorganizáciu národných výborov, štabilizácia kádrov a prenášanie širšej právomoci na nižšie složky NV. Od 1. septembra novým vedúcim úradu MNV bol menovaný pracovník ONV, občan jásovský Karol Kútik. Ostatné funkcie sa nemenili.

Záverom roku 1958 je skončená retrospekcia miestnej kroniky s tým, aby sa zápismi pokračovalo aj v ďalších údobiach vecne a chronologicky s objektívnym nazeraním kronikára na pochod dôležitých udalostí.

—⊙—

Jásová – december 1958

Zápisy previedol: Ján Mravík, prac. ONV

Rada Miestneho národného výboru v Jásovej
na schôdze rady dňa ..... schválila
jednotlivé state kronikárskych zápiskov od
strany 1–38 svojím uznesením číslo .....

Ľudovít Smolenický — Imrich Vöröš
Tajomník MNV — Predseda MNV